

У книжці подано:

- ✓ психолого-педагогічне проектування діяльності дітей
- ✓ практична робота з дітьми-логопатами
- ✓ запис-фотографія взаємодії педагога і дітей під час роботи над тематичними проектами

Дізнайся більше на сайті www.osvitaua.com

Замовити книжку можна за тел. 044-284-24-50 або надіславши sms-повідомлення «Хочу замовити книжки» на номер 067-408-84-73
Увага! Мінімальне замовлення — 3 книжки

Бібліотека «Шкільного світу»
Заснована у 2003 р.

Віра Любарова КУТОЧОК ПРИРОДИ В ДИТЯЧОМУ САДКУ

Дитячий садок. Бібліотека

Київ
«Редакції газет з дошкільної
та початкової освіти»
2013

УДК 373.2.091.33-027.22:502
ББК 74.100.5
Л93

Редакційна рада:
Т. Вороніна, О. Мельник,
М. Мосієнко — канд. філол. наук, В. Снігульська,
І. Рожнятовська

Л93 **В. Любарова**
Куточок природи в дитячому садку / В. Любарова. — К. : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. — 112 с. — (Бібліотека «Шкільного світу»).

ISBN 978-966-451-000-1.

ISBN 978-966-2753-35-6.

Важливим розвивальним природним середовищем у дошкільному навчальному закладі є куточок природи.

У книжці йдеться про те, як оформити куточок природи, зробити його не лише інформативно насиченим, а й привабливим.

Ви знайдете поради щодо розміщення постійних і тимчасових мешканців, використання стандартного й нестандартного обладнання. Ознайомтеся з інформацією про пошуково-дослідну лабораторію, сезонні зміни, город на підвіконні.

Для вихователів, студентів вишів, керівників гурткової роботи, батьків.

УДК 373.2.091.33-027.22:502
ББК 74.100.5

ISBN 978-966-451-000-1 (6-ка «Шк. світу»)
ISBN 978-966-2753-35-6

© Любарова В., 2013

© ТОВ «Редакції газет з дошкільної та початкової освіти»,
дополіграфічна підготовка, 2013

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Вимоги до створення та наповнення куточка природи.....	5
Кімнатні рослини.....	7
Найпоширеніші у куточках природи види рослин.....	7
Квіти взимку.....	8
Як зимувати зеленим мешканцям?.....	18
Живий декор.....	20
Особливості вирощування кімнатних рослин, пересаджування та перевалювання.....	37
Послідовність пересаджування кімнатних рослин.....	39
Розмноження кімнатних рослин.....	40
Перукарня для кімнатних рослин.....	43
Поливання кімнатних рослин.....	45
Квітова «бруківка».....	47
Гігієна рослин.....	47
Як розташувати рослини в кімнаті?.....	48
Вишуканий дім для маленької компанії.....	48
Поради щодо влаштування флораріума.....	49
Умовні позначки для ознайомлення з кімнатними рослинами.....	51
Банк ідей кімнатних рослин.....	54
Нескладні досліди з кімнатними рослинами.....	55
Складаймо казки про кімнатні рослини.....	56
Ознайомлення дітей із кімнатними рослинами.....	63
Конспекти занять.....	64
Поради щодо утримання кімнатних рослин та догляду за ними.....	79
Акваріум як модель водойми.....	81
Акваріум. Крок за кроком.....	84
Рибки.....	89
Поради вихователю і батькам.....	92
Методика ознайомлення дітей із мешканцями акваріума.....	94
Конспекти занять.....	94
Літературна сторінка.....	98
Анкети на педагогічні роздуми.....	106

ВСТУП

Куточок природи в дошкільному закладі — важливе розвивальне середовище для змістовної діяльності дітей. Правильно організований природний простір сприятиме всебічному розвитку й вихованню дошкільнят.

У цій книжці ми поміркуємо над влаштуванням куточка природи. Визначимо його стандартне й нестандартне обладнання, познайомимося з постійними й тимчасовими мешканцями, а також з особливостями догляду за ними.

Куточок природи в ДНЗ як локальний осередок можна створювати в будь-якій групі. Необхідно лише виділити певне місце в дитячому садку й розмістити квіти, акваріум, клітку з пташкою, ящик із розсадою тощо.

А можна в групі розташовувати всі ці об'єкти. Проте слід урахувати, що, наприклад, рослини залежать від багатьох умов: світла, тепла тощо. Практика свідчить, що кімнатні рослини швидко приживаються на підвіконні в спальні. Вони і збагачують киснем приміщення, і прикрашають його, дякуючи за помірне освітлення гарним зовнішнім виглядом.

Вибір облаштування куточка природи залежить від багатьох чинників:

- конкретного приміщення;
- дизайнерських уподобань педагогічного колективу;
- наявності конкретних об'єктів, мешканців;
- знання особливостей умов утримання, догляду.

Дуже важливо усе це поєднати з розумінням потреби та бажанням творити. Тоді в дошкільних закладах ми зможемо милуватися зимовими садами, різноманітними моделями водойм, оранжерейними куточками...

З повагою, **Віра ЛЮБАРОВА**,
викладач Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИМОГИ ДО СТВОРЕННЯ ТА НАПОВНЕННЯ КУТОЧКА ПРИРОДИ

Основні вимоги до створення та наповнення куточка природи

1. Відповідність живих та неживих об'єктів програмним вимогам Базового компонента дошкільної освіти, чинних офіційних, а також авторських програм, за якими працює дошкільний заклад.

2. Безпечність і раціональність розміщення.

3. Доцільність, сучасність та естетичність оформлення (тварини й рослини мають бути невибагливими до догляду, безпечними, типовими для певної екологічної групи, поширеними для конкретної місцевості, привабливими).

Куточок природи як локальний осередок розташовують у добре освітленій частині кімнати, аби забезпечити сприятливі умови для більшості його мешканців. Для цього використовують **стандартне й нестандартне обладнання**.

Стандартне обладнання — це секційні меблі зі столиком, шафами для зберігання предметів догляду, обладнання для пошуково-дослідницької діяльності.

Нестандартне обладнання — це пеньки, невеликі оригінальні стовбури дерев, декоративні ґрати для розміщення кімнатних рослин, клітки тощо.

Вибрані зі смаком природні знахідки надають осередкам природи екзотичності, індивідуальності, посилюють емоційне сприйняття рослин і тварин. Найчастіше нестандартне обладнання доповнює стандартне.

Розміщувати мешканців куточка природи слід відповідно до певних вимог. Наприклад, птахів треба оселяти в добре освітлюваному місці, адже вони споживають їжу лише за такої умови. Однак хом'ячка ні в якому разі не можна залишати в освітленому місці, тим паче на сонці, бо це призведе до загибелі тваринки.

Для деяких тимчасових мешканців можна обладнати **інсектарій**. Це ємність зі скла або прозорого пластику. У цій «домівці» підтримується оптимальний мікроклімат: режим освітленості, вологість, температура.

Мешканцями інсектарію можуть бути безхребетні тварини. Головне — створити оптимальні умови для хорошого самопочуття комах, а не копіювати природні комплекси.

В інсектарії можна поміщати маленькі горщики з папороттю, нефрелепісом, перадисканцією. Серед листя цих рослин сховуються різні комахи: сонечко, павучок, метелик та ін.

В інсектарії велику роль відіграє вентиляція, повітрообмін. Тож покривна кришка має щільно прилягати до основної частини.

Крім звичайного (біотопного), існують видові інсектарії: павучкові, метеликові. Окремо можна облаштувати помешкання для хробаків.

Інсектарій для метеликів, коників найлегше зробити зі старого акваріума або використати готовий пластиковий садок із сітчастою кришкою.

Тимчасові мешканці куточка природи

Рослини:

- осінь: рослини, у яких закінчився період вегетації — чорнобривці, хризантеми, календула.
- весна: сон-трава, первоцвіти, гусяча цибулька.

Тварини:

- раки;
- комахи: цвіркун, коник;
- хробаки;
- риби: в'юн, краснопір;
- земноводні: жаби;
- плазуни: ящірка;
- білка.

КІМНАТНІ РОСЛИНИ

Який їхній шлях до нашого дому? Чому буяння зелені й кольорів у кімнаті пробуджує особливо гостре відчуття святя? За що ми так любимо їх? Чому потребуємо спілкування з ними, зовсім мовчазними?

Колись один древній предок здогадався висіяти насіння не в полі, а в горщик із землею. Інший — зміркував зробити отвір у денці посудини. Відтоді кімнатні рослини «корінням вросли» в людську цивілізацію. Ними прикрашали не лише житла, а й храми. Були часи, коли будинок без кімнатних рослин викликав співчуття у сусідів.

Простежити шлях більшості рослин від їхньої батьківщини до нашої домівки — ніби подумки обійти навколо світу. За довгий час кімнатні рослини пристосувалися до життя поруч із людиною. Нині інтенсивно відбувається селекція вже відомих нам рослин, вводяться в кімнатну культуру нові види.

НАЙПОШИРЕНІШІ У КУТОЧКАХ ПРИРОДИ ВИДИ РОСЛИН

Ми не ставили за мету описати всі рослини, які можна побачити в дошкільних закладах і наших оселях, а скомпонували інформацію так, щоб вона була корисною для вихователів і її можна було використати в роботі з батьками та дітьми.

Більшість рослин, які нині прикрашають наші оселі, дитячі садки, — вихідці з інших країн. Тож для них потрібно створювати відповідні умови. Так, пустельні мешканці звичні до сухого повітря, а тропічні рослини живуть в умовах високої вологості. Для багатьох мешканців субтропіків узимку настає період спокою. Вони потребують світлого, але прохолодного місця й помірного поливу.

Кімнатні рослини повністю залежать від людини, яка принесла їх у свій дім. І відгукуються вони на турботу швидким ростом, пишним цвітінням, реагуючи не так на підживлення, як на догляд.

Існує дуже цікаве поняття — «зелені пальці». Так говорять про того, хто вирощує квіти без особливих зусиль. У цьому немає містики. Якщо ставитися до рослин, як до живих створінь (а вони й справді живі), розуміти їх (прив'яло листя — швидше полити; кущик не росте — очевидно,

час пересаджувати), вони радують, приносять насолоду. А якщо немає бажання цим займатися — не варто й розпочинати...

Добираючи рослини, треба зважати на деякі особливості їх утримання.

Хлорофітум, аспідистра, традесканція, клівія, аспарагуси, драцена почувуються в кімнатних умовах добре, вони невибагливі. Натомість пальми, азалії, цикламени вередують, вимагають певних умов.

Також слід уважно стежити за розвитком рослин. Якщо фуксії та пеларгонії витягнулися, стебла їх оголилися, це означає, що через високу температуру повітря ці рослини продовжують рости взимку, коли їм слід відпочивати. Тому навесні, окрім як сформувати компактний кущик, нічого вдіяти вже не можна.

Та краще за перших ознак відхилення від норми допомогти зеленому другові, переставити горщик у прохолодний куточок, зменшити полив. Так рослина спокійно переживе зиму.

Зимового відпочинку в прохолодному світлому місці з помірним поливом потребують також бегонії. Інакше вони продовжують тягнутися вгору, стають блідими.

Далеко не до всіх кімнатних рослин людина проявляє постійний інтерес та увагу. Як і на все, мода на квіти мінлива та примхлива. Час від часу «відлучають від дому» фікуса, бальзаміна. Зміні смаків сприяють і численні відкриття нових рослин.

КВІТИ ВЗИМКУ

Коли за вікном хуртовина, день короткий, справжню радість приносить квітка, що раптом розцвіла на підвіконні. Серед чорно-білих холодних тонів так хочеться яскравої картинки.

У грудні цвітуть рослини, пов'язані з різдвяними святами навіть своєю назвою. Наприклад, *зигокактус*. Іноді цю рослину називають «різдвяним кактусом». Не менш промовисті й російські назви: «декабрист», «рождественник». Найпоширеніший сорт — шлюмбергера.

«Різдвяною зіркою» за пишнobarвне листя називають *пуансетію*. Гарними подарунками до свят можуть бути *бегонії* групи Елатіор, *цикламен*, *азалії*, *узамбарські фіалки* (сенполії), *антуриум*, *гербера*, *каланхое*.

Більшість кімнатних рослин походять із країн із тропічним і субтропічним кліматом. Купуючи їх до свята взимку, обов'язково враховуйте

біологічні особливості, прислухайтеся до їхніх вимог, допоможіть звикнути, пристосуватися до вашого дому.

Якщо ви отримали рослину в дарунок і майже нічого про неї не знаєте, скористайтеся цими порадами.

Усі рослини з *м'яким темнозеленим листям* невибагливі до світла й поливання. *М'ясисті й шилоподібні листки* вказують на те, що рослина почуватися комфортно на сонці (каланхое). *Великі м'які листки* люблять світло, вологу, напівтінь (антуриум), а *м'які, розташовані розеткою* — лише напівтінь (фіалки). Вологість повітря вам доведеться регулювати штучно.

Усі грудневі квітчасті рослини потребують поливу. Деякі з них майже не витримують води з-під крана (у ній багато солей кальцію і магнію). Наприклад, азалії, орхідеї. Водопровідну воду можна пом'якшити за допомогою торфу. Його насипають у полотняний мішечок і занурюють у ємність із водою (столова ложка торфу на літр води).

Не переносять ці рослини й холоду та протягів. Коли розташовуватимете їх на підвіконні, потурбуйтеся, аби вони не торкалися до скла своїм листям, інакше можуть підмерзнути.

Зупинімося детальніше на деяких рослинах та особливостях догляду за ними.

Антуриум (квітка фламінго, «свинячий хвостик»)

Це рослина з досить великим серцевидним або широколанцетним листям. Квітка досить цікава: суцвіття оточене ніби яскравим покривалом — приквітковим листком. З червоного покривала виглядає тонкий, закручений у вигляді спіралі, качанчик. Справді, чом не «свинячий хвостик»?

Качанчик і дрібнесенькі квіточка зібрані в суцвіття. А різноколірні покривала в різних сортів (а їх понад 300) — це майданчик для прищипування запилювачів.

Антуриум — рослина теплолюбна. Виживає за температури не нижче від 18 °С. Її слід поливати м'якою теплою водою та обприскувати, уникаючи потрапляння води на суцвіття. Надмірне зволоження для рослини шкідливе. Полюбляє багато світла, але хворіє від прямих спекотних променів. Індикатором дуже яскравого освітлення, надмірної сухості повітря, протягів або нестачі світла буде скручування листя. Поява почорнілих кінчиків на листі свідчить про перенасичення ґрунту солями кальцію. Саме через це вода має бути м'яка.

Якщо потрібно пересадити антуриум в зимовий період, обов'язково слід урахувати:

1. Для антуриума необхідна широка пласка посудина з гарним дренажем, тому що ця рослина не переносить застоювання води.
2. Корінці в антуриума дуже ламкі. Під час пересаджування слід бути особливо обережним та уважним.
3. Суцвіття, що відцвіли, обрізають, щоб вони не утворювали насіння й не ослаблювали рослину.

Квіти антуриума дуже вдало використовують в аранжуванні. Зрізані на початку цвітіння, вони зберігаються 3—5 тижнів. Зрізані раніше з недорозвиненим качанчиком — в'януть протягом 2—3 днів.

Цикламен

Багаторічна трав'яниста рослина з бульбоподібним потовщеним коренем. Має вишукано розфарбоване листя й великі квіти білого, рожевого та червоного кольорів, нерідко двоколірні. Найчастіше зустрічається цикламен персидський.

Купуючи рослину до свята, вибирайте екземпляри, які щойно почали цвісти й мають великий запас пуп'янків. Цикламен — рослина холодостійка. Оптимальна температура для утримання в грудні-січні — 12 °С. Поливання — лише з піддона й помірно.

Дуже добре реагує на світлі, добре провітрювані приміщення. Бульбоподібний корінь не треба присипати землею. Адже підняття бульб над землею сприяє кращому утворенню й розвитку пуп'янків. Квіти, що відцвіли, та пожовкле листя слід видаляти дуже обережно з черешками та квітконіжками до самої бульби.

Після цвітіння в цикламенів настає період спокою. Поливання поступово зменшують, але зовсім не припиняють. У цей час усю бульбу покривають землею.

У квітництві цикламени розмножують насінням щорічно й найчастіше масово вирощують до свят. Можна також зберегти бульбу й культивувати її кілька років у кімнатних умовах.

Квіти цикламена часто використовують для зрізування. Вони стійкі в зимових букетах.

Пуансетія (молочай чудовий, «різдвяна зірка»)

Приквіткове листя в цієї рослини ефектно забарвлене у вогняно-червоний колір. Селекція пуансетії дає змогу зустріти персикові, рожеві, біло-кремові, білі варіанти рослини. Навіть листя змінює зовнішній

вигляд: з'явилися сорти з темнозеленим або обкантиваним білою смужкою листям. Таке витончене різноманіття в культурі пуансетії свідчить про значну популярність цієї рослини.

Щоб пуансетія тішила не лише на свято, а якомога довше, слід враховувати її характер і походження. Батьківщина цієї рослини — Центральна Америка. Пуансетії теплолюбиві й не витримують температуру, нижчу за 10 °С. Це рослина короткого дня. Велика кількість світла затримує розвиток квіткових пуп'янків. За допомогою штучного затемнення, наприклад, якщо раннього вечора картоною коробкою накривати рослину, можна примусити її цвісти знову. Хоча результат часто не виправдовує очікувань: повторно прицвітники вже не досягають минулої розкоші.

У грудні-січні рослину щедро поливають, обприскують. Після цвітіння обрізають, залишаючи 3—5 пагонів висотою 15 см. Білий сік, який з'являється під час ушкодження пагонів, дуже отруйний. Його зупиняють, припалюючи свічкою або сірником.

Коливання температури «дратують» пуансетію — листя жовтіє та опадає. Це саме відбувається, якщо на поверхні ґрунту закисає вода або поставити горщик на підвіконня, під яким розташована батарея центрального опалення, на протягах.

Купуючи рослину, варто звертати увагу на маленькі суцвіття — вони знаходяться в центрі барвистих прицвітників. Суцвіття мають бути нерозпущені. Якщо вони вже розкрилися або навіть опали — пуансетія у вас довго не проживе.

Зігокактус

Ця рослина — гарна прикраса будь-якого інтер'єру. Необхідними для розвитку є вологе повітря, розсіяне світло, багатий гумусом ґрунт. Горщик для зігокактуса не слід брати маленький, бо коренева система в нього невелика. У молодому віці дає багато квітів. Період цвітіння — близько 15 днів.

Пониженням температури можна затримати або подовжити цвітіння. У грудні місце утримання має бути постійне. З появою пуп'янків його не можна переставляти з місця на місце. Рослина одразу реагує на зміну місця опаданням пуп'янків. Найкраще почувається взимку на підвіконні за температури близько 20 °С.

Поливати зігокактус слід потроху, але земля не має пересихати. Дуже сухе повітря шкідливе для рослини.

Після закінчення цвітіння починається період спокою, який триває 2—3 місяці.

Узамбарські фіалки (сенполії)

Ці рослини дарують радість розкішними квітами увесь рік. З ними і свято в радість, і зима не страшна. Фіалки потребують яскравого, але розсіяного освітлення, рівномірного поливання, легкого поживного ґрунту. Ці вимоги обумовлені тим, що ростуть сенполії у вологих тропічних лісах, у міжгір'ї, де повітря насичене вологою.

Сонячні промені практично ніколи не досягають їхніх листків, бо розетки бувають сховані в досить густій зелені кущів і трав'янистих рослин. Від нестачі тепла рослини не страждають, бо клімат на батьківщині теплий, рівномірний, із середньою річною температурою близько 25 °С. Поливають рослину зверху й через піддон.

У грудні-січні це краще робити вдень. Не можна допускати потрапляння води на листя.

Нині відомо близько 70 вітчизняних і зарубіжних сортів. Кольорова палітра велика: фіалка білосніжна, світло-зелена, синя з білим, голуба, з мармуровим забарвленням, кольору стиглої вишні, біла з яскраво-малиновим очком у центрі, рожева, бузкова тощо, одноколірна, двоколірна, з квітами простими, напівповними, повними.

Маленький кошик, у який вміщено горщик із сенполією, доповнений зеленню, допоможе скрасити зимове одноманіття.

Папороть

Це найдавніша рослина на нашій планеті. Візерунки її листя, ніби автографи, знаходять через мільйони років на кам'яному вугіллі. Кілька разів на планеті змінювався клімат, однак папороті зуміли пристосуватися, дожили до наших днів і нині ростуть в усіх кліматичних зонах.

Здавня людина шукала цвіт папороті. Однак після багатьох досліджень, наукою було встановлено, що квітів у папороті не буває, навіть мікроскопічних. Папороть як рослина безквіткова розмножується спорами. У більшості видів їх утворюється до мільйона на кутику на нижній поверхні листка папороті (вайї). Спори утворюються в подушечках — спорангіях.

У наших оселях папороті впевнено почуваються на північних, східних і західних вікнах. Рослини слід якнайчастіше обприскувати, корисно обкласти землю в горщику мохом і в жодному разі не допускати її пересихання. У кімнатних умовах вирощують тропічні

й субтропічні папороті, наземні та епіфітні. В епіфітних папоротей у процесі еволюції з'явилися пристосування для збирання вологи та поживних речовин. Листочки папороті набули форми своєрідних ліжок, у яких накопичується вода й різні рослинні залишки. Саме з цієї групи папоротей приваблює аспленіум гніздовий, цільні листки якого утворюють характерну геометрично правильну ліжку. Цікаві й папороті роду платицеріум. Спороносні вайї цієї рослини зовні нагадують роги оленя. За цю схожість папороть має назву «олений ріг».

Види папороті:

- адіантум, «волося Венери»;
- багатоніжка золота;
- пеллея;
- аспленіум, костенець;
- платицеріум, «олений ріг».
- нефролепіс.

Фуксія гібридна (японський ліхтарик)

Таку назву рослина має за особливості зовнішнього вигляду. Це невеличкий кущик із плоскими стеблами. Має цікаву будову: кожна верхівка пагона дає бруньку, яка, розпускаючись, утворює ліхтарик.

Квітує фуксія від ранньої весни до пізньої осені. Узимку її слід тримати в прохолодному, добре провітрюваному приміщенні за температури не вище ніж 15 °С. Поливати помірно, щоб не морщилася кора на стеблах. Якщо не дотримуватися такого режиму, пагініці витягнуться, з'являться дрібненькі листочки.

Навесні та влітку фуксія полюбає затінок. Улітку слід поливати часто. Щоб гарно росла, цвіла навесні та на початку літа — варто обрізати старі пагони та пересадити рослину.

Землесуміш готують із глинисто-дернової (три частини), парникової (дві частини) землі, піску (одна частина) й незначної кількості торфу. Пересадивши, підрізають крону. За умови гарного поливання та підживлення рослина дуже гарно цвіте.

Не варто переставляти фуксію з одного місця на інше — почнуть відпадати бутони.

Під кінець вегетації поливають рослину менше, а в жовтні й листопаді полив припиняють.

Від весни до осені фуксію розмножують живцями, укорінюючи їх у воді або суміші торфу й піску (1:1). Молоді рослини висаджують

по одній у горщики й поступово формують крону, підрізаючи спочатку верхівку, а потім бічні пагони над другим листочком.

Щоб рослина цвіла восени або взимку, її слід тримати в затіненому місці до червня, а потім винести на повітря й протягом літа кілька разів обрізати.

Лілія амазонська (евхарис)

Ця рослина завітала в наші домівки з Південної Америки, точніше з Колумбії, з вологих гористих лісів. Гостя бажана, бо цвіте двічі на рік: у січні та ранньої весни.

Назва рослини складається з двох частин: префікса — *ев* (*eu, ей*), який передає найвищу ступінь якості, і основної частини слова, що перекладається як «приємна», «чарівна». І справді, квітка лілії амазонської надзвичайно приваблива, витончена.

Це вічнозелена багаторічна цибулинна рослина. Листя в неї широке, яйцеподібне, на довгих черешках. Витончені білосніжні квіти з дивним тонким ароматом зібрані в суцвіття — зонтики.

Квіти з'являються біля основи листя — тут прокльовуються кілька нижніх бутонів на коротеньких стеблах. А приблизно через місяць стрілки досягають 35 см. На них з'являється шість великих квіток (до 12 см у діаметрі).

Лілія амазонська невибаглива. Задовольняється звичайними умовами, не вимагає особливого догляду. Але слід враховувати деякі особливості цієї рослини.

Часто можна почути скарги на те, що рослина не цвіте. Це може бути пов'язано з тим, що зацвітає вона лише через кілька років після посадки, коли з'являються дітки-цибулинки. Але не в кожного вистачає терпіння дочекатися цього часу, а дехто й просто не знає, що слід чекати. Вирішивши, що рослина не прийнялася, її викидають.

Слід враховувати, що великі екземпляри пересаджують раз на 3—4 роки, молоді — можна щорічно. Під час пересаджування використовують таку само землю, без додавання будь-яких добрив. Найкращий час для пересаджування — березень або серпень, коли рослина перебуває в спокої. У цей період можна відсадити й діток-цибулинок. Однак цвісти вони будуть лише через 3—4 роки. Якщо немає потреби розмножувати рослину, пересаджують лілію разом зі дітками. Горщик має бути неглибокий, але досить широкий.

Стан спокою настає після цвітіння й триває 1—1,5 місяці. Протягом цього часу рослину поливають рідко.

Культура лілії амазонської налічує близько 10 видів і 150 років.

Журавець

Ранньої весни, коли ще не всюди розтанули снігові замети й морозець міцно тримає у своїх обіймах землю, на вікнах осель, мов жаринки, полум'яніють квітки журавцю — *пеларгонії, герані*.

З усіх кімнатних рослин — це ніби найзвичайнісінька квітка. Важко навіть уявити, що батьківщина пеларгонії — Південна Африка. Назва рослини походить від гр. «пеларгос». А «журавцем», «журавлиним носом» називають рослину тому, що стовпчик квітки після запилення розростається в довгий «дзьобик», схожий на дзьоб журавля або лелеки. Найчастіше рослина розмножується живцюванням верхівок пагонів. Їх зрізають, залишають на кілька годин у затемненому місці, щоб ледь зів'яли, а потім висаджують у вологий пісок.

Пеларгонії бувають різних видів і сортів.

Найбільш декоративні великоквіткові (англійські). Квіти — великі, прості або повні, різного забарвлення — від сніжно-білих до темно-червоних.

Багато сортів мають на пелюстках темні плями й темне жилкування — ці рослини взимку слід утримувати в прохолодному (5—6 °С) гарно освітленому приміщенні. Пересаджувати їх слід щороку в ґрунт, що складається з дернової та листяної землі з додаванням піску (3 : 3 : 1). Після пересаджування пагони підрізують. Квітувати починає в березні.

Найбільш поширені сорти цього виду — *«Африкан Белл»* з пелюстками по краю рожево-червоними, а ближче до центру — темно-червоними, майже чорними, з оксамитовим відблиском. Цей сорт — один із найбільш придатних для озеленення балконів.

Пеларгонія духмяна менш поширена в сучасному озелененні приміщень. Це досить високоросла рослина з дуже розсіченими запашними листками сизувато-зеленого кольору. До речі, у всіх сортів пеларгонії духмяної пахнуть не квіти, а листя. Ефірну олію, яку випаровує листя пеларгонії духмяної, використовують у медицині, парфюмерії, кондитерській промисловості. Рослина ця дуже невибаглива.

Пеларгонія зональна відрізняється від інших своїми округлими листочками з коричневою смугою по краю або з білою облямівкою. Цей сорт найбільш поширений у декоративному оформленні в інтер'єрах,

а також придатний для висаджування у відкритий ґрунт (рабатки, клумби, вази).

Цвіте від ранньої весни до пізньої осені головчастими суцвіттями червоних, червоно-жовтогарячих, білих, малинових квітів. Щоб ці рослини довго та рясно цвіли, їх слід улітку ставити на сонячне місце та добре поливати, а взимку переносити в сухе прохолодне приміщення.

Пересаджують пеларгонію зональну щороку в суміш, що складається з дернової та листяної землі з додаванням піску (4 : 3 : 1).

Перед пересаджуванням рослини слід коротко підрізати. Пагони після підрізання мають бути не довші за 1 см. Розмножується живцюванням навесні або влітку.

Монстера

Ця рослина росте в напівтемряві тропічних лісів, де повітря тепле й вологе, наче в лазні, і немає свіжого вітерцю.

У монстери велике листя на міцних черешках, що має вистояти під сильними зливами. З глясуватої поверхні листя вода швидко стікає, не змочуючи його. Листя шкірясте, велике й залишається зеленим протягом п'яти років.

Якщо придивитися до рослини, то можна побачити, що знизу листя цільне, вище — з отворами в листковій пластинці, найвище — перисто-розрізане й понад метр у поперечнику. У прорізи та отвори верхніх листків пробивається проміння сонця, виграючи на нижньому листі.

Але як рослина потрапила на дерево? Її насіння заносять на дерева птахи. На корі між мохів воно проростає. Спочатку росте згори донизу, повільно спускаючи своє повітряне коріння, схоже на мотузки. Вони завдовжки понад 6 м, завтовшки — 1—2 см і відходять по одному або по два від кожного великого листка. Біля ґрунту ці корені загинаються й пускають багато бічних корінців, укритих, ніби пухом, кореневими волосинками.

По коренях прямо до листя піднімається вода. Якщо перерізати корінь, то з нього потече водяниста рідина.

Монстера — типова ліана бразильських лісів. Її витке зелене стебло з темними плямами, слідами опалого листя, нагадує змію.

Вирощуючи монстеру як кімнатну рослину, можна спостерігати, як у похмуру погоду, особливо у вогких приміщеннях, з її широких листків спадають великі краплі води. Пояснюється це умовами існування монстери на батьківщині, в амазонських лісах. Там повітря тепле й насичене вологою. Випаровування майже немає.

Як рослини випаровують вологу, яку вони весь час вбирають із ґрунту разом із розчиненими солями, необхідними для росту?

По краях кожного листка біля закінчення жилок є спеціальні отвори — водні продиhi, через які витікає великими краплями вода, що надходить із коренів. Ці краплі збігають по краю листка до загостреного вигнутого «носика», з якого й падають униз. У сухому повітрі листя монстери через продиhi виділяє воду у вигляді пари. Так рослина дихає.

Перед дощем, коли в атмосфері скупчується багато вологи, вода з водних продиh витікає. Спостерігаючи за поведінкою рослини, можна, як за барометром, завбачити за добу настання дощової погоди.

Побуває думка, що монстера дуже повільно росте, на ній рідко з'являється новий листок. Така поведінка рослини також пов'язана з її походженням. Брунька, розміщена уздовж довгого черешка найвищого листка, спочатку непомітна. Вона відокремлюється від черешка й витягується в довгу трубочку, яка розгортається, перетворюючись у блискучий блідо-зелений листок. З бруньки з'являється не пагін із багатьма листками, як у дерев нашої місцевості, а лиш один листок із новою частиною стебла й новою брунькою. Адже в рослин тропічних лісів немає одночасного листопаду, тож листя на них не жовтіє. Один листок відпаде — виростають інші.

Чи цвіте монстера? Так. І цвіте, і плодоносить, хоча в кімнатних умовах це відбувається дуже рідко. Суцвіття монстери — качан, завдовжки 20 см, що нагадує кукурудзяний. Квіти на цьому качані дрібнеські й цікаво розташовані: вгорі і внизу чоловічі квітки, а посередині — двостатеві. Плід-качан нагадує своїм ароматом ананас, а за смаком — чи банан, чи ананас. Ось чому монстері дали видову назву деліціоза, тобто делікатесна, ласа. Назва «монстера» перекладається як дивна, примхлива.

Про що слід пам'ятати, вирощуючи монстеру? Біля сонячного вікна світла їй цілком достатньо. Вона росте навіть у погано освітлених кімнатах. Адже в тропічному лісі досить похмуру, як і в кімнаті з вікнами на північ. Рослину слід частіше поливати, особливо влітку, і навіть обприскувати. Ґрунт має бути родючий, пухкий, щоб легко проникало повітря й добре утримувало вологу. На дні горщика слід зробити дренаж із шару черепків. Що вища температура в приміщенні, то швидше росте монстера. Повітряні корені слід спрямовувати в землю горщика. Для них можна поставити додаткові горщики із землею.

У сухому повітрі повітряні корені швидко перестають рости й навіть усихають. Щоб примусити їх дорости до землі та взяти участь

у живленні верхнього листка, їх обв'язують шаром торфового моху, який постійно зволожують. Для живлення до повітряних коренів підвішують пляшечки з водою або вогким ґрунтом. За таких умов монстера швидко розвивається й потребує дерев'яних підпірок. Її листя досягає значних розмірів.

Рослина обов'язково віддячить вам за гарний догляд — зацвіте і дасть плоди.

Щоб розмножити монстеру, слід відсікти частину стебла рослини й розрізати його на шматки з «вічком»-брунькою, покласти боком у вогкий мох або на вогкий пісок. Мисочку з мохом або піском прикрити скляною банкою та поставити в тепле місце. Монстера проростає досить довго, утворюючи з бруньки стебельце й корені. Можна виростити молоду монстеру також із відрізаної ростової верхівки, так само покладеної у вогкий мох.

ЯК ЗИМУВАТИ ЗЕЛЕНИМ МЕШКАНЦЯМ?

Групова кімната в дошкільному закладі стане особливо затишною, коли за вікном холоднеча, а на підвіконні — квітник. Кімнатні рослини кидають виклик своїм пишним цвітом, яскравим, строкатим листям навіть найпотішному морозу.

Однак короткі похмурі дні й довгі ночі можуть позначитися на здоров'ї нижніх мешканців. Запас поживних речовин, накопичених улітку, швидко витрачається через недостатність освітлення й надлишок тепла в нагрітому приміщенні. У цей складний час рослинам потрібна допомога.

Найголовніша турбота взимку — подовжити рослинам світловий день. Можна влаштувати підсвічування звичайною електричною або люмінесцентною лампою, умикаючи її, коли стемніє. Природне й штучне світло мають разом становити 10—12 год на добу. А щоб рослини розкрили свої пуп'янки, їм знадобиться пряме освітлення.

У рослин, що стоять на підвіконні, дуже часто листя та стебло тягнуться до вікна, до світла, тому вони стають ніби однобокими. Щоб запобігти цьому, горщик потрібно періодично повертати, але не тоді, коли на рослині з'явилися пуп'янки.

Щодо теплового режиму, то тут є багато особливостей. Наприклад, алое, аспідистра, драцена, аукуба, лимон, фікус, циперус та деякі інші види рослин до температури в приміщенні досить невибагливі. Теплолюбиві — бегонія, реке, антуриум — почувуються комфортно,

коли в приміщенні 15 °С і вище. Пеларгоніям, фуксії, камелії до впади прохолода. Цикламен взагалі не витримує кімнатного тепла.

Узимку, коли вмикають централізоване опалення, повітря в приміщенні стає сухе. Кімнатні рослини в цей час потребують особливого догляду. Горщики з квітами, що особливо потерпають від сухості повітря, можна поставити на перевернуті догори денцем глиняні підставки в ширші смості, наповнені водою. Постійне випаровування води створить навколо рослини більш вологий мікроклімат. Комфортні умови можна забезпечити й так: на батареях опалення закріпити по 2—3 спеціальні зволожувачі — плоскі керамічні посудини з водою.

Сухе повітря в приміщенні й суха земляна грудка в горщику призводять до того, що кінчики листків коричневіють. Цю проблему легко вирішити за допомогою ножиць. Однак слід бути обережним, щоб не зачепити здорову тканину листка, бо це призведе до його швидкої загибелі.

Кімнатні рослини не витримують протягів. Тому під час провітрювання варто накрити горщики з квітами звичайними газетами. Особливо від протягів страждають пальми й аспарагуси.

Поливання кімнатних рослин взимку — одна з найскладніших процедур. Часто поливати шкідливо, тому що ґрунт внизу горщика не просихає й закисає. Нижні корінці загнивають і рослини гинуть.

Рослини, що скинули листя, слід поливати рідко, але не можна допускати пересихання ґрунту. Це стосується й рослин, що перебувають у стані спокою: бульбових бегоній, глоксиній, цикламенів.

Якою має бути вода для поливання? Варто налити її у відкриті ємності заздалегідь, щоб вона відстоялася й набула кімнатної температури. Від теплої води рослини активно ростуть. Холодна вода погано всмоктується коріннями, тож рослина може загинути... від нестачі вологи. Непридатна для поливання й кип'ячена вода, тому що в ній немає повітря. Поливаючи, цівку води зверху слід спрямовувати ближче до краю горщика. Варто стежити за тим, щоб земля не розмивалася. Ущільнений ґрунт обов'язково треба розпушувати. Час від часу рослини слід обприскувати або обмивати з поливальної чи під душем, попередньо накривши землю поліетиленом. Влаштувати душ можна й за допомогою пульверизатора. Листки деяких рослин можна протирати вологою ганчіркою або пензликом.

Якщо виникає потреба пересадити рослину саме взимку, то її доцільніше перевалювати. Для цього слід узяти горщик, більший за попередній на 1—2 см у діаметрі. На дно нового горщика покласти

черепки, пісок, можна керамзит для дренажу. Добре зволожену рослину з усією грудкою ґрунту перенести в новий горщик і засипати по краях поживним ґрунтом.

Шкідники кімнатних рослин не з'являються або гинуть одразу після появи, якщо обмивати листя спочатку мильною водою, а потім чистою. Мило шкідливе для коріння, тому не можна допускати потрапляння його на ґрунт.

У холодну пору рослину потрібно підживлювати, але не так часто, як улітку. Рослини, які цвітуть, підживлюють від появи пуп'янків до кінця цвітіння. Інші — раз на 3—4 тижні.

Поживні речовини потрібно застосовувати лише слабкої концентрації. Дуже сильні розчини обпалюють коріння й призводять до загибелі квітів. Рослини хворі, щойно пересажені або ті, що перебувають у стані спокою, підживлювати не слід.

ЖИВИЙ ДЕКОР

В озелененні приміщень дошкільного закладу широко використовують декоративно-листяні рослини. Основа декоративності — цікаві за формою й забарвленням листки. Однак це не означає, що ці рослини не цвітуть. Їхні квіти найчастіше менш помітні.

Група декоративно-листяних рослин — це, як правило, вихідці з тропіків. Їхні листки на зиму не опадають, що дуже важливо для озеленення інтер'єрів.

Ці рослини досить різноманітні як за своїм походженням, так і за біологічними властивостями. Озеленюючи приміщення дошкільного закладу, асортимент декоративно-листяних рослин слід добирати в комплексі, з урахуванням вимог програми, дошкільної дидактики. Необхідно зважати й на те, що важливою якістю природного оточення є його привабливість.

Аспідистра

Цю рослину часто використовують у дошкільних закладах. Вона дуже невибаглива, може довго обходитися без світла й вологи, при цьому росте, не блідне й не в'яне. Стійко витримує протяги, сухе повітря, пил, температурні коливання.

Аспідистра має кілька назв. Через велику кількість прикореневих листків рослину називають «дружною сімейкою». Латинська назва цієї рослини — «вказівник змій»: очевидно, вони люблять ховатися

в заростях аспідистри. Злегка торкаючись до її черешків, плазуни спричиняють помітне коливання листя. Дещо нагадує змію і сіре вигнуте кільчасте кореневище аспідистри.

Листя широколанцетне, шкірясте, частіше темно-зелене, іноді з білими поздовжніми смугами, на довгих тонких черешках. Темно-зелений колір листка свідчить про невибагливість рослини до освітлення. Квітки невеликі, коричневого кольору зверху і фіолетові всередині, утворюються на кореневищі на поверхні землі. Вони досить оригінальні, але малопривабливі.

Культивувати аспідистру легко. Вона — найвитриваліша з кімнатних рослин, але це зовсім не означає, що їй потрібно створювати погані умови. Навпаки, вона краще ростиме, якщо посадити її в широкий горщик із відповідним ґрунтом і пересаджувати через один-два роки. Цій рослині потрібен рівномірний полив, обмивання листя водою.

Аспідистра — незамінна декоративно-листяна рослина для північних вікон. Слід пам'ятати: ряболосту форму рослини потрібно тримати на сонячному вікні, бо в темряві листя позеленіє.

Аукуба японська

Рослина з дивною назвою «золоте дерево», «ковбасне дерево» давно привернула увагу людей. Листки аукуби шкірясті, довгасті, товсті. За формою вони нагадують косо нарізані шматочки ковбаси. А назвою «золоте дерево» рослина зобов'язана кольору листків: на яскраво-зеленому тлі ніби розсипані золотисті плями. Щоб дбайливіше доглядати за аукубою, то більше «золота» утворюватиметься на листі.

Рослина дводомна. Під час пересаджування слід пам'ятати, що в аукуби м'ясисті й ламкі корені. Молоді рослини прищипують, щоб виростити густі розгалужені кустики. Розмножують вегетативно — живцюванням верхівок. Краще це робити в серпні.

Аукуба — рослина витривала: незначного пересушування землі не боїться. Використовують аукубу й для декорування східців.

Бегонія

Великий рід бегоній налічує понад 1000 видів, більшість — вихідці з тропіків. Свою назву отримали на честь любителя й дослідника квітів М. Бегона, який жив у XVII ст.

Ця рослина з дивовижно гарним листям дуже швидко привернула увагу аматорів і була поширена в багатьох країнах. Спочатку

культивували декоративно-листяні види бегонії, потім почали захоплюватися бегонією вічноквітучою. Нині пріоритетною стала бегонія бульбова.

Для озеленення дитячого закладу й оформлення інтер'єрів можна використовувати різні види бегоній. *Бегонія королівська* — найкраща зі свого роду. Декоративної цінності їй надають великі строкаті листки — бронзово-коричневі зі сріблястими плямами, червоно-фіолетові з металевим поліском, оксамитово-малинові зі сріблястим краєм тощо. Квіти бегонії королівської дрібні, непоказні, утворюють невелике суцвіття на довгому квітконосі. Щоб рослина не виснажувалася, квіткову стрілку звичайно видаляють ще до цвітіння.

Із бегоній кушових найцікавішими є *бегонії плямиста, металева*. Вони мають високі прямі стебла, частіше строкато забарвлене листя різноманітної форми.

Бегонія Феаста має округлі, блискучі, темно-зелені, червоні зі зворотного боку листки.

Усі бегонії — недовговічні рослини, потребують оновлення, омолодження. Вони — гарний об'єкт для цікавих спостережень за розмноженням. Розмножують їх діленням кореневищ, листовими живцями.

Бегонії потребують гарного освітлення, але не витримують прямих сонячних променів. Полив — рівномірний. Можна створювати композиційне аранжування, добираючи бегонії за величиною, формою, забарвленням листя.

Дифенбахія

Це дуже гарна рослина з широкоовальним, загостреним темно-зеленим листям, прикрашеним білими плямами й штрихами різної форми та величини. Листки кріпляться на черешках завдовжки до 15 см.

Дифенбахія — рослина теплолюбива. Її слід оберігати від прямих сонячних променів, протягів, поливати помірно, часто обмиваючи та обприскуючи листя водою.

Розмножується живцюванням верхівки. Культивуєючи цю рослину, слід пам'ятати, що сік її стебла отруйний.

Драцена

Основну декоративну цінність драценам надає незвичайно забарвлене листя. Драцени з жорстким, вузьким, твердим листям менш вимогливі до температури, вологості, поливу, освітлення й можуть вирощуватися практично в будь-яких приміщеннях.

Кордиліна

Цю рослину часто плутають із драценою. Основною візуальною відмінністю кордиліни від драцени є білі, товсті, м'ясисті бульбоподібні корені.

Нині в інтер'єрі дедалі частіше зустрічається *кордиліна верхівкова*. Її тонке стебло утримує пухку китичку зелених, зеленувато-червоно-рожевих (аж до темно-червоно-фіолетових), часто смугастих листків. Догляд кордиліни такий самий, як і драцени.

Каладіум

Листки каладіума прикрашені смужками, плямами, крапками. Мають різноманітне за оформленням жилкування. У кольорі листя каладіума можна легко знайти майже всі тони та відтінки, за винятком голубих і синіх.

Це дещо примхлива у вирощуванні рослина. Потребує високої температури, гарного освітлення, але не прямого сонячного, підвищеної вологості повітря, рівномірного й рясного поливу.

Каладіуми — бульбові рослини й потребують відносного спокою від вересня до березня.

Кодіеум (кротон)

Має вузькі або широкі, іноді химерно посічені, строкаті та яскраво забарвлені (рожеві, жовті, оранжеві, червоні, лілові, зелені) листки.

Вирощувати рослину необхідно, дотримуючись рівномірної температури (20—28 °С) і помірної вологості повітря. Слід стежити за відсутністю протягів, рівномірним поливом. Якщо порушуються умови догляду — рослина скидає листя.

Найбільш декоративні кодіеуми в молодому віці, тому їх оновлюють через кожні два роки.

Колеус

Ця рослина легко культивується. Вона має досить великі (залежно від сорту) оксамитові, видовжено-серцеподібні листки різноманітного забарвлення.

Яскравість листя залежить від освітлення. При гарному освітленні колір листя колеуса стає надзвичайно яскравим і багатим. Якщо ж світла недостатньо, колір бліднішає. Тому взимку в кімнатних умовах колеуси втрачають свої декоративні властивості. У цей час потрібно

уважно доглядати за рослинами, забезпечуючи помірний і рідкий полив, достатнє тепло.

Особливістю колеусів є те, що вони мають чотиригранне стебло. Квітки дрібні, непоказні, зібрані в суцвіття. Поява квітів у колеуса свідчить про недостатність живлення і сухість ґрунту. Цю проблему легко вирішити, забезпечивши щедрий полив і синтетичне підживлення.

Для поліпшення декоративності колеуси багаторазово прищипують, видаляють квітконоси. Після цього виростає багато бокових пагінців. Легко розмножуються рослини й живцями.

Монстера

Могутня ліана, досить витривала в кімнатних умовах. Має довге, відносно тонке стебло, яке потребує опори.

Великі екземпляри добре використовувати для декорування залів, холів у дошкільному закладі. З цією метою можна використати й великі діжкові рослини: пальми, фікуси.

Папороть

Ця рослина може бути декоративним оформленням будь-якого інтер'єру чи квіткової композиції. Найбільш поширені: нефролепис високий, відомий своїми довгими вайями, які граційно вигинаються та нагадують за формою меч; адіангум, «венерине волосся», має ніжне, ажурне, двічі або тричі перистоскладене листя; кочедижник живородний із гарним крилатим листям.

Сансев'єра

Це відома й популярна в кімнатній культурі рослина. Має прикореневі прямі блискучі листки, що ростуть із кореневища.

Темні й світлі поперечні смуги на листках нагадують луску риби. Від цього й пішла назва — «щучий хвіст».

Поряд із сансев'єрою, що росте у великих горщиках і ящиках, добре вирощувати яскраві та ампельні рослини. У композиційних аранжуваннях можна використовувати теплолюбиву рослину — фітонію.

Циперус

Оригінальна, вологолюбива, тіневитривала рослина для прикрашання акваріумів і декорування затінених місць у приміщенні. Має прямі тригранні стебла, які закінчуються китичкою гарно вигнутих донизу листків.

Горщики з рослиною тримають у піддонах із водою або ставлять в акваріум, але так, щоб вода ледь прикривала горщик. Узимку полив помірний, рослину тримають у прохолодному місці. Пересаджують будь-коли.

Знаючи природні вимоги рослин, можна забезпечити їх відповідний догляд. Озеленюючи куточки природи, групові кімнати, інтер'єри, слід пам'ятати про декоративні властивості рослин. Щоб вони виявилися якнайповніше, тіпелюбиві рослини не виставляють на дуже освітлені сонцем місця, де вони швидко втрачають свою декоративність. І навпаки, світлолюбиві рослини не розміщують у погано освітлених приміщеннях, де вони швидко жовтіють, скидають листя й гинуть.

Окрім цього, рослини варто розташовувати так, щоб вони створювали єдиний декоративний ансамбль. Їх можна згрупувати в мальовничі композиції на різних підставках, рівнях.

Використовують також центральну, лінійну (вертикальну, горизонтальну), ярусну, змішану композиції озеленення. Добре доповнити композицію різноманітною флористикою, коренеplastикою, роботами дітей із природного матеріалу.

Слід пам'ятати, що рослини мають гармоніювати не лише між собою, а й із кольором стін, меблями, обстановкою приміщення.

Бальзамін

Ця рослина вже понад 400 років створює затишок у людських оселях.

Завезли бальзамін із тропічних лісів острова Занзібар, що біля Африки. Усі відомі нам кімнатні рослини — багаторічні. А бальзамін — виняток: він однорічний, хоч іноді, дуже рідко, зустрічається багаторічний. Стебла його соковиті й прозорі, потовщені при вузлах. Вони ніби налиті водою, легко ламаються, а на зламі витікає сік.

У бальзаміну зелене ланцетне листя, витягнуте й загострене. Листки ніжні, при недостатньому поливі рослини звисають, а зірвані — швидко в'януть.

Рожеві або червоні квітки бальзаміну п'ятипелюсткові. Нині можна зустріти квітки білого кольору й повної форми. Саме за яскраве забарвлення квіток бальзамін називають «вогником». Кожна розпукла квітка міститься під листком, ніби під парасолькою. Це справді захист від дощу.

Коли квітка запилюється, утворюються м'ясисті зелені плоди. Може здатися, що дозріває ягода, але згодом соковита «ягода» висихає, перетворюючись у коробочку. Досить лиш злегка доторкнутися до неї, як коробочка лопається і вистрілює насінням, а всі п'ять ступок коробочки швидко закручуються всередину. Тому ботаніки ще називають бальзамін «розрив-травою».

Бальзамін — рослина світлолюбива. Якщо її тримати на сонячному вікні, не змінюючи положення, то всі гілочки й листки повернуться до скла, сонця. Щоб рослина мала гарну форму, її слід часто повертати до світла різними боками.

Якщо горщик із бальзаміном (краще з довгим стеблом) покласти боком на підвіконні, то через кілька днів його стебло підніметься від підвіконня догори. Якщо землю в горщику ретельно прикрити й перевернути його догори дном, підвісивши на мотузках, то стебло бальзаміну повернеться у вертикальне положення, вигнувшись навколо горщика. Досить поставити горщик правильно, як рослина поступово набуде попереднього вигляду.

Бальзамін «плаче». Якщо рослину рясно полити й накрити паперовим ковпаком, то через певний час на кінцях листочків з'являться крапельки води. Між іншим, «сльози» в рослини солодкі. У сонячні дні, за значного випаровування, на листі видно блискучі плями «цукру».

З цієї рослиною можна провести дослід. На двох живцях із великими стебельцями можна побачити, як рухається вода по судинах угору. Для цього один живець слід поставити у воду, підфарбовану розчином марганцю, інший — у чисту воду. Через деякий час слід порівняти два живці й відзначити зміни, які відбулися.

Бальзамін можна розмножувати живцями, які добре вкорінюються. Якщо для розмноження взято пагін із квітками, слід видалити їх — рослина приживеться краще й розвиватиметься інтенсивніше. Можна також влаштувати «дитячий садок», у якому виховуватимуться лише маленькі «ваньки» родини бальзамінових. Для цього висівають насіння бальзаміну в ящик із добре просіяною й вирівняною землею. Від посіву насіння до цвітіння рослин минає 3—4 місяці.

Алое (столітник)

Ця рослина — добрий зелений друг, що може замінити цілу аптечку, адже вміщує чимало корисних речовин. Її широко використовують як у народній, так і офіційній медицині.

Звідки прийшло до нас алое? Чому саме так його назвали? Які лікувальні властивості має?

Існує понад 300 видів цієї рослини. Вважається, що слово «алое» прийшло в Європу з арабської мови й означає рослину, яка має м'ясисті листки та стебла і може витримувати тривалу посуху. Побутує також думка, що алое походить від слова «блискучий». Справді, зелене соковите листя блищить на сонці. Варте уваги й таке твердження: з давньоєврейської це слово перекладається як «гіркий». Покуштуйте листок. Хіба не праві прихильники цієї версії?

Витривалість алое дивує і захоплює людей.

Коли з'явилася й прийшла до людини ця незвичайна диво-колочка? Корисні якості алое були відомі в асирійській культурі понад 4 тисячі років тому. Саме в ті часи цією рослиною прикрашали двері осель. Асирійці вірили: алое, яке висить біля входу, оберігає домашнє вогнище, не пускає злі сили на поріг. І доки живе рослина на дверях домівки, усім домочадцям забезпечене щасливе життя. Рослини на дверях будинків жили без води іноді кілька років і навіть зацвітали.

У Мексиці під час весілля молодят дарували букети з алое. Після свята букет дбайливо ставили у воду, а коли він пускав коріння, висаджували в землю. Вірили: доки рослина живе й розвивається — між подружжям панує мир і злагода; скільки пагонів з'явиться в шлюбному букеті, стільки дітей народиться в новій сім'ї.

А яка ще рослина удостоїлася честі бути використаною при змащуванні тіла Ісуса Христа перед похованням?

То в чому ж таємниця цієї рослини, за володіння якою в давні часи спалахували війни й гинули люди? Відповідь проста й очевидна: у його фантастичних цілющих властивостях, яких не має жодна з відомих нині рослин (крім, мабуть, женьшеню).

Лікувальні властивості алое відомі з прагічної давнини. Їх знали єгиптяни, греки, араби, народи Китаю й Тибету. Сік алое містить різні біологічно активні речовини, зокрема й природний гормон антрахинон, який сприяє регенерації тканин, алоїн, що має цілющі властивості.

Перерахувати всі галузі використання алое дуже складно. Воно має бактерицидні, протизапальні, дезінтоксикаційні властивості, збуджує апетит, корисне для лікування захворювань очей, внутрішніх органів, робить гарним наше обличчя й волосся, незамінне при застуді, астмі, виразці шлунка тощо. Особливості його медичного застосування настільки різноманітні, що іноді навіть важко уявити, що йдеться про одну й ту саму рослину.

Якщо ви порізали палець, не хвилюйтеся — шматок листка алоє розріжте вздовж і прикладіть серединою до рани. Вона швидко загоїться. Таким чином можна лікувати подряпини, нариви.

Запалення шкіри та вугрів можна позбутись, якщо протирати на ніч обличчя свіжим соком алоє.

При носових кровотечах протягом 10—15 днів з'їдають до їжі шматок листка алоє (завдовжки 2 см).

Особливо цінним є сік алоє, приготовлений шляхом біогенного стимулювання. Для цього зрізаним листкам створюють несприятливі умови: загортають у чорний папір так, щоб отвори з обох боків були відкриті, і кладуть на нижню полицю в холодильник на два-три тижні. Коли в листі починають згасати всі життєві процеси, клітини рослини активізують усі свої сили, щоб вижити. У них утворюються особливі речовини — «біогенні стимулятори», що збуджують життєдіяльність клітин. Сік із таких листків містить біостимулятори для нашого організму.

Слушна й така порада: не поливати рослину протягом тижня перед використанням листків задля лікування.

Лікарі зараховують біогенні стимулятори до препаратів неспецифічної дії, тобто таких, що діють на весь організм. Наприклад, для лікування захворювань дихальних шляхів та як загальнозміцнювальний засіб рекомендують таку суміш: сік алоє — 200 г, травневий мед — 300 г, 0,5 л вина «Кагор». Суміш настоюють у банці з темного скла в темному місці. Через 5 днів вживають по одній чайній ложці тричі на день після їжі.

З допомогою алоє ми можемо стати красивішими. Ще від часів Клеопатри відомо, що до складу живильних масок тогочасних красунь входило алоє, яке допомагало зняти втому, було корисне для шкіри, робило привабливим їхнє волосся. Спробуйте таку маску, що одночасно зволожує й живить шкіру, зберігає свіжість обличчя: 1 столову ложку сметани, 1 чайну ложку ячного жовтка, 1 чайну ложку соку алоє перемішати до однорідної маси. Найкраще цю маску накладати шар за шаром: коли підсохне один — наносити другий і т. д. Коли маска нанесена повністю, слід полежати 15 хв спокійно, а потім сполоснути обличчя та шию холодною водою. Маска ідеально підходить для всіх типів шкіри.

Тим, хто має чудо-лікаря вдома чи в дитячому садку, слід пам'ятати:

1. Алоє найкраще росте на вікнах, що виходять на південь. Тоді вміст вітамінів у ньому буде найвищий.

2. Садити алоє треба в найсприятливіші ґрунти — середні та легкі із слабокислою або нейтральною реакцією, з багатим вмістом солей кальцію.

3. Улітку поливати посилено, а взимку обмежено.

4. Пересаджувати не частіше ніж раз на два роки в земляну суміш з рівних частин дернової землі, листового перегною та піску.

5. Найкраще розмножувати алоє від липня до серпня, відділяючи живці від нижньої частини стовбура та висаджуючи їх у вологий пісок. Живці вкорінюються протягом місяця. Після цього їх слід посадити в поживну землесуміш. Пересаджені рослини спочатку розвиваються повільно й дають мало листків. Найкраще вкорінюються живці з верхівки рослин.

6. Алоє можна підживлювати влітку 1—3 рази розчином мінеральних чи органічних добрив.

Традесканція

Ця рослина прийшла до нас із болотистих місць тропічної частини Південної Америки. Відомо понад 90 її видів. Назву цієї рослини подарував англієць Джон Традескант, який вперше її описав.

Джон Традескант був садівником і натуралістом (природознавцем), заснував один із перших ботанічних садів і музей природничої історії в Лондоні. Саме він був садівником герцога Букінгемського, відомого нам не лише з підручника історії, а й зі сторінок роману О. Дюма «Три мушкетери». Невтомний дослідник Д. Традескант був учасником експедиції до гирла Північної Двіни, де описував нові види рослин.

Існує й народна назва традесканції — «бабські плітки». Звідки вона виникла? Якщо уважно придивитися до цієї рослини з довгими стеблами, то схожість із плітками можна знайти. Стебла, що звисають із горщика й густо вкриті ланцетовидним листям, яке стирчить у різні боки, так переплетені між собою, що їх важко відокремити одне від одного, а ще складніше знайти кінець або початок гілочки.

Традесканція має славі сторінки у своїй біографії. На цій кімнатній рослині проводилися наукові дослідження. Так, М. Железнов, ботанік, академік, перший директор Тимірязєвської сільськогосподарської академії, 1840 р. свої дослідження проводив саме на традесканції. Він написав першу російську працю з фізіології рослин.

З традесканцією пов'язане й ім'я К. Тимірязєва. На цій рослині він доводив «закони живлення».

А ще це рослина космічна. Так, 1960 р. на другому космічному кораблі разом із собаками Білкою і Стрілкою, насінням сільськогосподарських і декоративних рослин, із хлореллою знаходилися гілочки традесканції віргінської.

Серед великої кількості видів у кімнатній культурі найбільш поширені:

- білоквіткова — квіти білі, листя зелене, може бути строкате;
- блосфельда, або гвіанська — росте повільніше, ніж інші види традесканцій, квіти лілово-рожеві, листя зелене зверху, лілово-рожеве знизу;
- строката — має густе дрібне зелене листя з білими й рожевими смужками, є сорти з жовто-строкатим листям;
- зебрина — на верхньому боці листка має поздовжні сріблясті смужки.

При вирощуванні традесканції слід враховувати, що у видів із смугастим листям на сонячному світлі забарвлення стає яскравіше, а в затінку вони зеленішають.

Традесканції із зеленуватим листям, виставлені на яскраве сонячне світло, враз бліднішають, стають сіруватими, блідорожевими. Чому так відбувається? У них утворюється водна тканина, яка захищає від сонячних променів.

Температура вирощування традесканції дуже коливається. Як і всі болотні рослини, вона потребує рясного поливу, хоча легко переносить посуху. Обприскування слід проводити вранці чи перед заходом сонця. Найкраще на обприскування реагує традесканція зелена річкова. До ґрунту особливих вимог немає. Стебла дуже крихкі й легко відламуються, а відліамані гілочки швидко дають корінці.

Розмножується вегетативно. Для цього використовують живці. Коріння утворюється з кожного вузлика стебла. Висаджують живці в горщики. Вони добре укорінюються й без накриття склом. Ростуть молоді рослини не по днях, а по годинах. Потребують притінення від прямого сонячного світла, а найкраще розвиваються при розсіяному світлі. Традесканцію можна укорінювати й у воді, а також вирощувати гідропонним шляхом.

Старі рослина навесні, листки біля основи стебла засихають. При оголенні стебла традесканції відновлюють, омолоджують обрізуванням. Але найкраще старі рослини замінити на молоді пагони, які швидко утворюють молоду зелень.

Традесканція, крім декоративних властивостей, має й інше застосування.

Вважають, що ця рослина є енергетичним вказівником. Вона впливає на атмосферу кімнати, будинку, зберігає енергетику приміщення, дає людині відчуття радості. У «негативній» зоні приміщення традесканція блідніє і хворіє — тут не слід розташовувати стіл для роботи, ліжко.

Традесканція має багато фармакологічних властивостей і майже не поступається таким лідерам фармацевтики, як алоє й ехінацея. Ще в давні часи її називали «кучерявим килимом здоров'я». Вона запобігає запаленню легень, бронхітам, невралгії.

Офіційна медицина довгий час не вважала традесканцію лікарською рослиною. У визнанні традесканції значну роль відіграли дослідження біолога з Венесуели Джонатана Пірреро. Доведено, що традесканцію можна використовувати при лікуванні цукрового діабету. Ця рослина містить групу фітонцидів, які мають досить сильну антимікробну активність і здатні знищувати навіть деякі віруси.

У Латинській Америці соком традесканції лікують туберкульоз. Піддається лікуванню соком традесканції і парадонтоз. Від кінця XIX ст. листям традесканції лікують тромбофлебіти виразки й гнійники.

Про незвичайність цієї рослини свідчить і той факт, що довгими стеблами традесканції прикрашають тибетські храми.

Ось деякі рецепти із зеленої аптеки традесканції:

- при ангіні, простудних захворюваннях слід полоскати горло, промивати ніс водним відваром, при нежиті ставити в ніс тампони із соком традесканції. 50 г листя та стебел слід залити 1,5 л окропу й прокип'ятити на маленькому вогні 2 хв, настоювати 2 год;
- якщо ви випадково порізались або подряпались, а під рукою немає йоду чи зеленки, зірвіть листочок традесканції і прикріпіть його до ранки пов'язкою. Через деякий час кров зупиниться;
- при гематомі свіже листя традесканції можна прикласти на уражене місце й закріпити бинтом. Таку пов'язку слід тримати всю ніч;
- при парадонтозі до й після їжі слід старанно пережовувати по листку традесканції, робити масаж ясен, утираючи в них сік рослини, полоскати рот 3—4 рази протягом дня настійкою традесканції;
- на гнійні рани й фурункули прикладати свіже листя традесканції нижнім фіолетовим боком, закріпивши пов'язкою з бинта. Накладати

марлеві тампони, просочені теплим свіжим соком традесканції на 2 год. Протягом дня пов'язки слід змінювати 5—6 разів;

- кашку з листя традесканції накладають на хворобливі зони при болях у суглобах.

А ще традесканції — це справжня ботанічна лабораторія для роботи з дітьми усіх вікових груп. Малюків можна ознайомити з кількома видами цієї рослини, показати їм вплив світла на традесканцію. Можна продемонструвати спосіб розмноження рослини, поспостерігати швидке утворення корінців і початок росту першого нового листка.

Фіалка

Це — квітка кохання. Сенполія—*узамбарська фіалка* — продовжує літній парад квітів. Уродженка тропічної Африки, де завжди тепло, вона перенесла в наші краї свої звички: квітнути, укорінюватися будь-якої пори року. Завдяки простому розмноженню африканські фіалки стали однією з найулюбленіших у світі кімнатних рослин.

Сенполісти вирізняють такі групи рослин: строкатолистяні та мініатюри.

Мініатюрна сенполія, граціозна, ніби іграшкова, — казковий ельф світу фіалок. Але її тендітність оманлива. Це сильна й витривала рослина. Своєрідна зворушлива привабливість «мініатюр» полягає саме в тому, що вони маленькі.

Листочки строкатих сенполій — справжній барвистий східний килим, що радує палевими фарбами осені, білизною гірських снігів, зеленими відтінками квітня із золотистими відблисками сонячних зайчиків або різнобарвною літньою аквареллю, ніби розфарбованою художником. Над листочками час від часу спалахує розсип дорогоцінного каміння — чудових квіток... Як можна не любити ці фіалки.

Вирощування нових рослин африканської фіалки з листових черешків — це простий і найчастіше використовуваний метод розмноження. Хоча це можна робити протягом року, та слід пам'ятати, що наприкінці зими й навесні укорінювання живців відбувається швидше.

Перший крок у вирощуванні нової рослини з листків — це вибір міцного, здорового листя зі здорової дорослої рослини. Не беріть жовтих або м'яких листків. Адаже старі листки часто загнивають, не встигнувши укорінитися. Дуже молоде листя добре вкорінюється, але з нього виростають слабкі, тендітні «дітки». Багато хто обламає листяні живчики, залишаючи 2,5—3,5 см живця з листком. Можна

за допомогою гострого ножа чи леза зрізати листовий живчик навскіс, щоб на поверхні зрізу було більше клітин і з'явилося більше «діток».

Укорінити листочок можна в легкому ґрунті або змішаному з перлітом чи вермикулітом.

Листочки можуть також укорінюватися і у воді. Але деякі фахівці вважають, що листочки, які виростили у воді, не будуть дуже міцні, а отже, довше пристосовуватимуться після пересадки в ґрунт.

Є також спосіб розмноження фіалок пасинками.

Пасинки — це маленькі рослини, які формуються в пазухах листків із нерозкритих бруньок. Зазвичай пасинки видаляють, бо вони деформують рослину, порушують її симетрію, заважаючи цвітінню. Але якщо пасинок достатньо виріс, його обережно зрізають із рослини і вкорінюють.

Через 4—6 тижнів (іноді потрібно й більше часу) у листових живців з'являються маленькі «дітки». Коли вони досягають 5—6 см, їх відділяють і висаджують у горщики діаметром 6 см.

Варто пам'ятати, що від посадки листя до цвітіння рослини минає майже рік.

Любителі фіалок мешкають на різних континентах, у різних країнах.

Найвідоміший селекціонер у світі сенполій — Пол Сорано (США). Він дає певні поради щодо розмноження й вирощування сенполій:

- розмножуючи листовими живцями фіалку-химеру, її сортові ознаки не передаються. Химери розмножуються або пасинками, або насінням;
- розмножуючи рослину пасинками, її саджають у легкий ґрунт і ставлять у «теплицю»: контейнер, пластиковий пакет для забезпечення підвищеної вологості повітря;
- для вирощування фіалок не слід використовувати занадто великі горщики. Рослина має бути пропорційна до горщика. Коріння в африканських фіалок поверхові, тому для них найкращі плоскі горщики. Діаметр горщика має становити одну третину діаметра рослини;
- температура при вирощуванні фіалок дуже важлива. Рослини люблять температуру 20—25 °С. Різниця мій: денною і нічною температурою добре позначається на нормальному рості рослини. Низька температура посилює строкатість у відповідних сортів;
- рослину слід поливати тоді, коли їй це потрібно;
- оскільки в природі ці рослини ростуть поблизу річок або водоспадів, для чудових африканських фіалок дуже важлива вологість повітря;

- якість води може дуже впливати на результати вирощування. М'яка вода без хлору сприяє яasnому цвітінню. Вода, яка пройшла процедуру пом'якшення, містить багато іонів натрію й тому не рекомендується. Якщо вода хлорована, її слід залишити на ніч у відкритому посуді, щоб хлор вивітрився. Дуже холодна вода може знизити температуру ґрунту, охолодити коріння й призвести до в'янення листочків;

- хоча африканським фіалкам подобається регулярне обмивання листків під душем, у рослин, які перебувають під яскравим світлом, можуть з'явитися плями від опіку;

- фіалка добре росте на будь-якому підвіконні, але не любить прямого сонячного проміння, тому слід закривати рослини від сонця легкою прозорою фіранкою;

- рослина, потрапляючи в нову обстановку, відчуває «стрес», адже змінилися умови її життя. Фіалка, якій 5—6 місяців, переносить ці зміни безболісно. Але навіть їй потрібен час, щоб освоїтися. Отже, пересаджувати рослину в новий горщик можна не раніше ніж через місяць;

- живці фіалок підживлювати не потрібно;

- перед висаджуванням листя потрібно полити ґрунт окропом або легким розчином марганцю;

- три особливості утримання фіалок:

- маленькі горщики (діаметром 4—5 см);

- досить бідна земляна суміш;

- гарне освітлення.

Узамбарська фіалка — це дивовижний подарунок, який тривалий час нагадуватиме про дружбу і кохання. Фіалки своєю красою створюють чудовий настрій, знімають стрес.

Каланхое

Цю рослину називають «хірургом». Відомо понад 40 видів каланхое. Це листові сукуленти. Вони зустрічаються в тропіках обох півкуль: Старого і Нового Світу, на Мадагаскарі, в Африці, Індії, Південній Америці.

У кімнатній культурі поширені каланхое пірчасте, Дегремона, Блосфельда, Мангіна.

Останнім часом виведено дивовижні низькорослі й дуже гарні середньорослі сорти.

Як і інші рослини з групи сукулентів, каланхое нагромаджують в стеблах і листках воду. Ця властивість у них з'явилася через умови існування на батьківщині.

Каланхое — багаторічні рослини. Квіти — яскравочервоні, зеленувато-біло-рожеві, рожево-фіолетові.

Гібриди бувають із квітами золотисто-жовтого, червоного, білого, оранжевого, лілового кольорів.

Квіти можуть бути дрібні й досить великі, дзвоникоподібні. Можуть бути зібрані у щільні суцвіття, китицю, напівзонтик, зонтик.

Така різноманітність пов'язана з кількістю видів та зацікавленням до каланхое селекціонерів.

Вважається, що каланхое гармонізує атмосферу в приміщенні, уловлює енергію смутку й журби. Завдяки цим рослинам негативна енергія не впливає на мешканців і не спричинює різноманітних захворювань.

Каланхое — досить невибаглива рослина. Її вирощування не потребує значної уваги. Гарно росте й розвивається в суміші листового ґрунту, піску та перегною в рівних пропорціях. На дно горщика обов'язково кладуть дренаж. Не боїться прямих сонячних променів, добре почувається на південних вікнах.

Протягом року полив помірний, а влітку — рясний, але треба стежити за тим, щоб вода в горщику та піддоні не застоювалася.

Рослини розмножують переважно вегетативно: стебловими живцями, листком, «дітками».

Розмноження живцями зовсім нескладне. Навесні зрізують верхівкові живці з бічних розгалужень гілок і укорінюють їх у піщаній землесуміші. «Діток» просто злегка присипають землею в горщику.

Молоді рослини, незалежно від того, яким шляхом вони отримані, прищипують один-два рази задля формування кущика — вони стають більш компактними, розгалуженими, невисокими й рясно цвітуть.

Із ростом рослини її пересаджують у горщики більшого розміру. Улітку каланхое корисно потримати на відкритому повітрі при слабкому затіненні від сонця.

Після інтенсивного цвітіння рослину можна підрізувати: вона стає охайнішою і має декоративний вигляд. А зрізані пагони використовують як живці.

Зрізані квіти каланхое стоять у воді майже 3 тижні.

Звичайно, слід знати, яка саме рослина з багатьох каланхое стоїть на вашому підвіконні.

Дегремона, Бріофіллум, «живородне дерево» — на зубниках листя утворюють велику кількість молодих рослин, «діток», що мають добре сформоване листя й корінці. Ця «молодь» з часом відпадає з материнської рослини й добре проростає. Відомий німецький поет

Йоган Вольфганг Гете захоплювався ботанікою і вивчав каланхое. Його вражала життєздатність і плодючість цієї рослини.

Можна не лише спостерігати з дітьми, як утворюються вивідкові бруньки, а й вирощувати з них нові рослини в різних умовах.

Традиційно вважалося, що яскраво виражені лікарські властивості має каланхое пірчасте. Та останні дослідження розширили межі використання задля лікування й інших видів каланхое, доведено їх незаперечні цінні властивості.

Лікарською сировиною є листя рослини. Сік каланхое містить флавіди, дубильні речовини, органічні кислоти, різні ферменти та мікро- й макроелементи: магній, кальцій, кремній, марганець.

Каланхое має протизапальні, бактерицидні, кровоспинні властивості, добре заживляє рани.

Листки каланхое зрізують, миють і кладуть у холодильник на 7 днів, щоб збільшити біологічну енергетику рослини. Потім листя подрібнюють до утворення кашки, віджимають сік і відстоюють у прохолодному місці. Після відстоювання сік фільтрують. Для консервації соку можна використати спирт 20 % або горілку, розведену водою в рівній пропорції.

Сік свіжого листя використовують для зупинення кровотечі з великих ранок, для лікування опіків шкіри.

Соком каланхое з водою можна полоскати горло (на чверть склянки води додати 1 чайну ложку соку).

При нежиті корисно закапувати по 2 краплі соку в кожную ніздрю двічі на день після їжі (розбавити сік водою у пропорції 1 : 3).

На невеликі ранки свіжий сік наносять по 2—3 краплі. Лікують соком каланхое тріщинки на руках і ногах. Він незамінний для лікування виразок. Препарати каланхое допомагають при стоматитах, парадонтозі. Знадобляться вони й під час епідемії грипу.

Ось який добрий лікар каланхое!

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН, ПЕРЕСАДЖУВАННЯ ТА ПЕРЕВАЛЮВАННЯ

Усі кімнатні рослини в певний час та за певних умов потребують пересаджування або перевалювання.

Мета пересаджування — замінити виснажену землю, пересадити рослину в більший горщик. Кімнатні рослини можна саджати як у глиняні, так і в пластмасові ємності. У глиняному пористому горщику рослина краще дихає.

Посуд для пересаджування слід брати більшого розміру ніж попередній. Старий горщик має входити в новий так, щоб їхні стінки стикалися. Якщо горщик правильно дібрано за розміром, коріння рослини швидко освоїть землю, зникає небезпека залити рослину.

Здебільшого вибирають горщики невеликі за розміром. Винятком буде посуд для рослин із розлогою кореневою системою або які швидко ростуть, витких, кущів.

Отвір на дні горщика закривають черепком, викладаючи його випуклим боком догори. Потім насипають дренажний шар із крупнозернистого піску, гальки, гравію, керамзиту завтовшки 2—2,5 см з горбочком посередині. З огляду на те, що глиняний посуд «дихає», а пластмасовий ні, дренаж у пластмасовому горщику збільшують до 1/4 його висоти.

Якщо відразу пересадити рослину в горщик, який перевищує попередній за діаметром у 2—4 рази, слід правильно розрахувати дренажний шар. До поливання рослин у таких великих ємностях підхід має бути особливий. Перезволоження в жодному разі допускати не слід.

Щоб легше витягнути рослину з горщика, земляну грудку слід попередньо рясно полити. Потім узяти горщик правою рукою та перекинути його на долоню лівої. Стебло пропустити між пальцями. Постукати по дну — і рослина вийде з горщика.

Обережно слід кілочком розпушити землю й частину її видалити. Не слід обтрушувати всю землю й обмивати коріння водою. Підгнилі й мертві його частинки варто видалити гострим ножем. Місце зрізу старанно присипати товченим вугіллям. Після цього рослину слід перенести в новий горщик і заповнити землею весь вільний простір. Легким струшуванням рівномірно розподілити її, а потім ущільнити пальцями чи дерев'яною паличкою.

Добираючи ґрунт, варто врахувати, що більших розмірів рослина або товстіше в неї коріння, то грубішою має бути земля. Горщик має бути заповнений землею не до країв. Слід залишити місце для поливу (близько 1,5 см). Треба також стежити, щоб рослина розміщувалася по центру горщика, а коріння зверху було присипане землею.

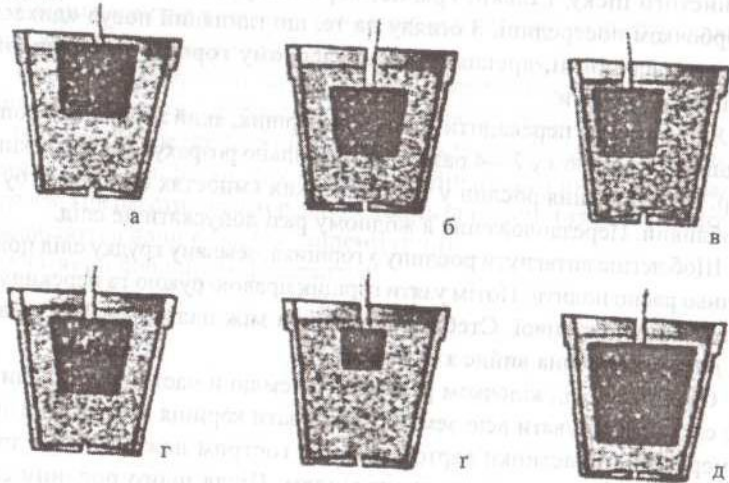
Саджаючи рослини з прикорневими розетками листя (узамбарська фіалка), не можна засипати точку росту. А в кущових та з дерев'янистим стеблом рослинах не слід засипати прикореневу шийку.

Рослини, що мають додаткове повітряне коріння (ароїдні: монстера, дифенбахія, сциндапус, сингоніум), рекомендується саджати глибше, щоб частина повітряних корінців опинилася в землі для більшої стійкості й кращого живлення коріння.

Старі екземпляри рослин саджають глибоко, щоб утворилося нове коріння у вузликах стебла. Ущільнення ґрунту під стінками горщика також сприяє гарному укоріненню рослин.

Вважається, що рослина правильно посаджена, якщо в грудці землі немає порожнин (мал. 1).

Після пересаджування рослину обприскують, рясно поливають і ставлять на 7—10 днів у тінь, а потім переносять на постійне місце.

Мал. 1. Рослину посаджено: а — надто високо; б — дуже низько; в — не по центру; г — горщик завеликий; д — горщик замалий

ПОСЛІДОВНІСТЬ ПЕРЕСАДЖУВАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН

Пересаджуючи ампельні та виткі рослини, пагони краще підкоротити.

У трав'янистих рослин (аспарагуса, хлорофітума), коріння яких щільно облітає грудку землі, можна зрізати частину коріння знизу, а іноді і з боків.

Рослини, що дуже розрослися (сансев'єра, аспідистра, клівія, аспарагус) під час пересаджування обережно ділять на кілька частин.

У цибулинних (кринум, зефірантес, валлота, гіпеаструм) відділяють «діток».

Крім пересаджування, деякі рослини потребують перевалювання. Це може бути спричинено екстремальною ситуацією (розбився горщик) і об'єктивними показниками (зовсім немає простору для коріння).

При перевалюванні грудку землі з рослиною вибивають і перекладають у новий горщик, такий самий за розміром або трохи більший. Кореневу систему не зачіпають, лише знімають верхній шар землі, а простір між стінками горщика й грудкою заповнюють свіжою землею (мал. 2).

На відміну від пересаджування, перевалювання можна робити навесні, влітку, восени, а іноді й узимку. Молоді рослини з могутньою кореневою системою, що швидко розвивається, доцільно влітку перевалювати кілька разів, не порушуючи грудку й коріння.

Мал. 2. Перевалювання рослин

РОЗМНОЖЕННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН

Кімнатні рослини розмножують двома способами: насінням і вегетативно.

Розмноження насінням досить складне, трудомістке й використовується рідко. Цим способом вирощують пальми, кавове дерево, лавр, кактуси.

Вегетативні способи розмноження простіші й надійніші. Вегетативно можна розмножити рослини живцюванням, діленням грудки й цибулин, повітряними відводками й паростками, прищипуванням.

Найбільш поширений спосіб вегетативного розмноження — живцювання. Розглянемо деякі його особливості.

Живці-пагони можуть бути зелені, напіводерев'янілі, з дозрілою деревиною. Зелені пагони не мають бути дуже молоді, бо загинуть. На живці краще зрізати верхівки пагонів із двома-трьома вузлами. Лише в деяких рослин можна спробувати виростити новий екземпляр з пагона з одним вузлом, наприклад, сциндапус, монстеру (мал. 3). Ці рослини мають додаткове повітряне коріння.

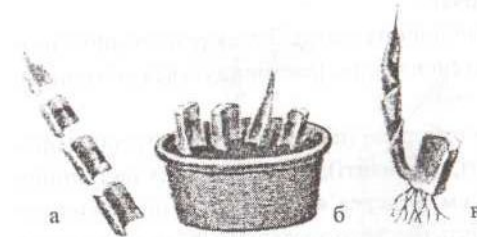
Мал. 3. Укорінені живці монстери:
а — живець з верхівки; б — стебловий живець з одним вузлом

Для живцювання часто використовують невеликі бокові пагони, які можна зрізати з «п'яткою», тобто з частиною основного стебла (мал. 4).

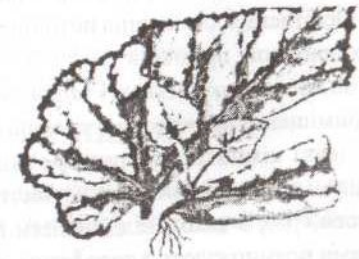
Деякі кімнатні рослини розмножують листковими живцями — цілими листками з черешком (сенполія, бегонія, пеперомія) або частиною листка (бегонія, сансев'єра) (мал. 5, 6), нарізаючи їх таким чином, щоб на кожному шматочку листка була жилка й п'яточка від черешка листка.

Мал. 4. Живцювання:
а — розмноження стебловими живцями без листя; б — Відділення живця з «п'яткою»; в — розмноження драцени боковими живцями

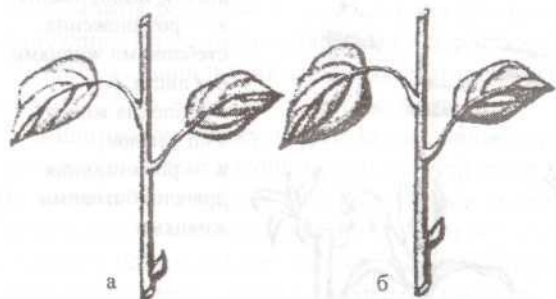
Мал. 5. Живцювання листковими живцями:
а — листкові живці; б — посадка листкових живців; в — молода рослина

Мал. 6. Спосіб розмноження бегоній частинами листка

Живцювання більшості кімнатних рослин проводять навесні і влітку. Деревоподібні (герань, фуксія) краще живцювати в другу половину літа. Усі трав'янисті рослини (сенполії тощо) теоретично можна живцювати протягом усього року.

Живці зрізають навскіс гострим ножем безпосередньо під вузлом, поверхня зрізу має бути гладенька (мал. 7).

Мал. 7. Зрізання живців: а — зріз зроблено правильно, б — зріз зроблено неправильно

Великі листки на живцях обрізують на половину їх довжини, нижні видаляють зовсім.

Живці рослин, що мають молочний сік, ставлять на деякий час у теплу воду (пуансетія, молочай).

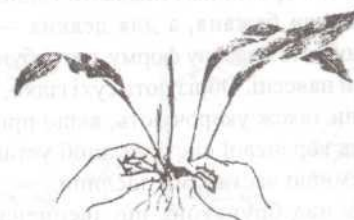
Живці багатьох рослин укорінюють у воді. З огляду на те, що в темоті корені утворюються інтенсивніше, рекомендується обгорнути сміть чорним папером.

Якщо живці укорінюють у субстраті (піску — крупному, добре просіяному, перемитому, у перліті, керамзиті), то саджають їх на глибину 1—2 см — трав'янисті, 2—5 см — дерев'янисті. Потім обережно поливають. Поки живці не викинуть першого листочка й ще не утворилося коріння, їх поливають дуже помірно, але постійно обприскують.

Освітлення для живців потрібне гарне, але слід захищати їх від прямих сонячних променів.

За достатньої кількості тепла укорінення відбувається добре. Якщо в приміщенні прохолодно, то воно значно затримується.

Деякі кімнатні рослини розмножують під час пересаджування поділом куща, кореневища на частини (аспідистра (мал. 8), аспарагус, сансев'єра), а також відділенням паростків (клівія). Дочірніми розетками розмножують хлорофітум, каменеломку.

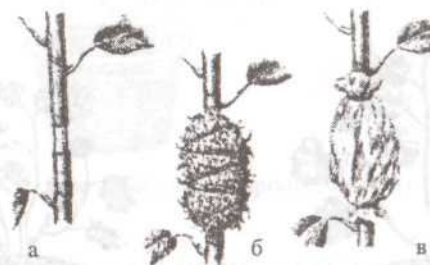

Мал. 8. Розмноження аспідистри

Якщо рослина погано розмножується живцями або потрібно отримати за короткий час досить велику молоду рослину, роблять повітряні відводки (мал. 9). Так розмножують фікус, драцену, цитрусові. Для цього на гілці під вузлом роблять косий надріз до середини стебла, розсувають його. У цитрусових частіше зрізають кільце кори завширшки до 2 см.

Частину гілки в місці надрізу або зрізаного кільця обгортають добре зволеним мохом, а зверху поліетиленовою плівкою, закріпивши її на обох кінцях. Мох час від часу звожують.

Через один-два місяці в місці надрізу з'являється коріння. Відводок зрізають і відсаджують у легку землю. Доглядають як за укоріненими живцями.

Мал. 9. Послідовність операцій розмноження повітряними відводками (а, б, в)

ПЕРУКАРНЯ ДЛЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН

Чи потрібна вона? Для деяких рослин «перукарня» бажана, а для деяких — навіть життєво необхідна. Люблять вони красиву форму, погребують омолодження.

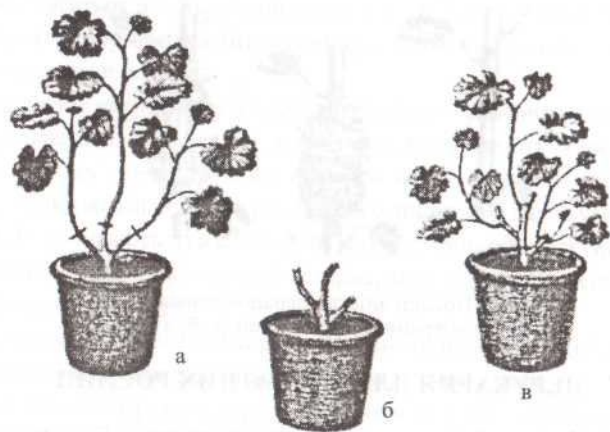
Чи потрібно кімнатним рослинам надавати гарної форми? Для деяких рослин «перукарня» бажана, а для деяких — навіть життєво необхідна. Рослини люблять красиву форму, потребують омолодження.

Це потрібно робити навесні. Обрізують сухі гілки, укорочують довгі оголені пагони. Пагони також укорочують, якщо при пересаджуванні була видалена частина кореневої системи, щоб установити рівновагу між наземною й підземною частинами рослини.

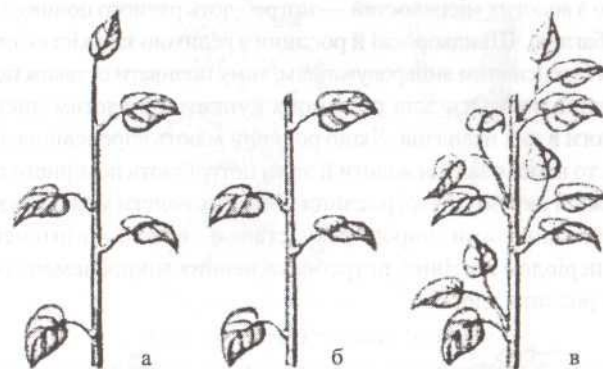
Пагони обрізують над брунькою, що звернена назовні, майже врівень із нею, ледь навскіс (лише не під гострим кутом). Обрізування проводять гострим ножом. Значно обрізують рослину, аби омолодити її (пеларгонія, фуксія), залишаючи коротенькі пагони з 3—5 бруньками, з яких дуже швидко розвиваються нові пагони з великою кількістю листя (мал. 10).

З цією метою рослину прищипують або видаляють верхівки, молоді пагони. Прищипування сприяє пробудженню бічних бруньок і появі нових пагонів, гілок. Його можна проводити протягом усього року, але найкраще — у період активного росту (мал. 11).

В одних рослин (у фуксії) пагони прищипують спеціально, аби затримати цвітіння. В інших — щоб сформувати крону (колеус, герань) і сприяти інтенсивнішому цвітінню на утворених бічних пагонах (бальзамін, куфея). Саме так вчиняють і з лимоном, коли його пагони досягають довжини 20—25 см.

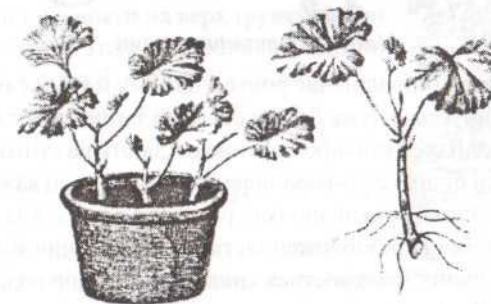

Мал. 10. Обрізування пеларгонії:
а, б, в — послідовність операцій

Мал. 11. Формування молоді рослини:
а — рослина до прищипування;
б — прищипана верхівка;
в — на рослині утворилися бічні пагони

Зрізані пагони доцільно використати як живці (мал. 12).

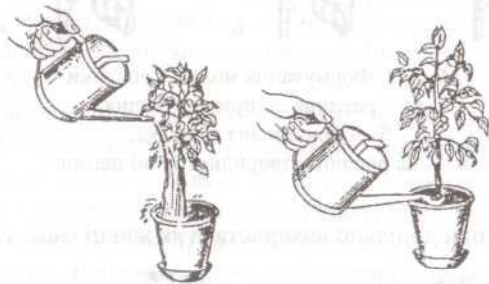
Мал. 12. Живець зі зрізаного пагона

ПОЛИВАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН

Поливання рослин — це одне з непростих питань у догляді за ними. Найчастіше всі рослини, які ростуть удома чи в дитячому садку, поливають однаково. Цього робити не слід, бо одні рослини хворітимуть від надмірної вологи, інші — від її нестачі. Щоб визначити кількість вологи для рослини, треба враховувати певні її особливості (див. мал. 13 на с. 46).

Вихідці з вологих місцевостей — потребують рясного поливу, з пустелі — невибагливі. Швидкорослі й рослини з великою кількістю листя вирізняються інтенсивним випаровуванням, тому поливати їх також потрібно рясно. Менше поливати слід рослини з цупким шкірястим листям, бо втрата вологи в них незначна. Якщо рослини мають кореневища, бульби, цибулини, то в них є запаси вологи й вони потребують помірною поливу.

Для кожної окремо взятої рослини кількість вологи можна визначати за багатьма чинниками: порою року, станом спокою чи інтенсивного розвитку, періодом цвітіння, потребою в певних мікроелементах і тим, наскільки рослина здорова.

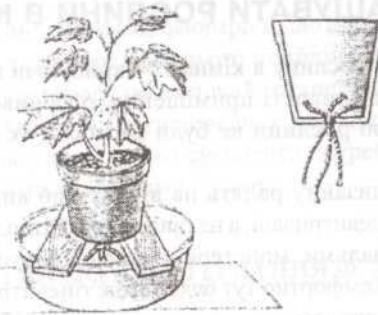
Мал. 13. Поливання рослин

Якщо рослина тривалий час росте в одному й тому самому ґрунті, у ньому накопичується дуже багато солей кальцію, ґрунт стає занадто лужним. Токсичні солі кальцію і магнію осідають на стінках і поверхні ґрунту у вигляді білих і сіро-коричневих смужок. Іноді кажуть, що земля «закисла». Однак правильно говорити, що вона стала вапняною.

Через постійне перезволоження, гарне освітлення й лужну реакцію ґрунту на ньому поселяються синьозелені водорості, утворюючи слизуватий наліт, який перешкоджає доступу кисню до коріння. Отже, водопровідну воду слід відстоювати, щоб частина солей кальцію осіла й вивітрився хлор. Негативно реагують на жорстку воду всі рослини-епіфіти (монстера, сциндапус), бо в природних умовах вони ростуть на деревах і отримують лише дощову воду чи росу.

Іноді немає можливості кілька днів (а іноді й більше) поливати рослину. Можна поставити її в посуд із водою, що сягає 1/3 висоти горщика.

Існує ще один спосіб тривалого поливу. Вище за рослини ставлять посуд із водою, з якого в кожен горщик опускають бавовняну мотузку. Горщик із рослиною можна поставити й вище за смієць з водою: у цьому разі другий кінець мотузки вставляють у дренажний отвір (мал. 14).

Мал. 14. Спосіб тривалого поливу

У будь-якому разі у воду можна покласти кілька шматочків деревного вугілля для дезінфекції.

КВІТКОВА «БРУКІВКА»

Щоб ґрунт у квітковому горщику не висихав під струменем води й повільніше висихав, слід насипати на верх ґрунту дрібні камінці, гальку. Така «бруківка» надійно захистить і землю, і коріння рослини. Вона краще розвиватиметься (мал. 15).

Мал. 15. «Бруківка» для захисту

ГІГІЄНА РОСЛИН

Частину поживних речовин рослини отримують із повітря. Пил на листках закупорює дрібні отвори й перешкоджає потраплянню повітря, необхідного для життєдіяльності рослини. Час від часу їм потрібно влаштовувати лазню.

Листки цупкі, товсті, великі миють ганчірками. Дрібні можна почистити під душем або з лійки. Миють рослини теплою водою. Густоопушене листя очищають від пилу м'якими щіточками, пензликами.

Перед лазнею землю в горщиках покривають плівкою, щоб не розмивалася. Іноді можна помити під душем і рослини з опушеним листям. Але після миття її не можна ставити на сонце, щоб запобігти опікам. Доки листя висохне, слід тримати горщик у затінку.

ЯК РОЗТАШУВАТИ РОСЛИНИ В КІМНАТІ?

Куди поставити рослину в кімнаті? Вирішуючи це питання, варто враховувати всі можливості приміщення, особливо звернути увагу на освітлення. Щоб рослини не були кособокі, їх слід час від часу повертати.

Фахівці з фітодизайну радять на вікнах, що виходять на північ, ставити рослини тіневитривалі, а на південь — світлолюбиві. На підлозі краще ростимуть пальми, монстери, драцени, фікуси — усі рослини з великим листям. Комфортно тут буде також тіневитривалим і великим деревоподібним рослинам.

Можна створити з кімнатних рослин куточки «тропічного лісу», «пустельних мешканців».

У дошкільних закладах часто використовують вертикальне озеленення. Зеленою хмаркою до стелі можуть підніматися перисті аспарагуси. Зелена стінку утворюють ліаноподібні рослини, сциндапуси. З плюща, цисуса, традесканції можна витворити примхливі гірлянди.

Обов'язково слід зважати й на те, що по-різному поведуться на вертикалі рослини ампельні й виткі.

ВИШУКАНИЙ ДІМ ДЛЯ МАЛЕНЬКОЇ КОМПАНІЇ

Нині знову в моду ввійшли композиції з невеличких рослин у скляних ємностях. Це — «сад у капелюшку», або флораріум.

Влучно скомпонований, він створює образ природного пейзажу в мініатюрі. Для цього можна, наприклад, влаштувати мініатюрну композицію в акваріумі-кулі.

Композиції можуть бути найрізноманітніші залежно від вибраних рослин і фантазії. На дно посудини насипають дренажний шар (гравій або керамзит). Земляну суміш створюють із рівних частин дернової, листової землі, торфу, перегною, піску, додають вугілля, добре подрібнену цеглу. Зручно використовувати маленькі горщики, які встановлюють у кулю відповідно до композиції, а простір між ними заповнюють керамзитом, дрібними камінцями чи сфагнумом.

Рослини мають гарно проглядатися. Гарне тло для тропічного куточка можна створити з ажурних гілочок папороті адіантума, листочків кислиць, пеперомії, маранти, айру злакового. На передньому плані висаджують рослини, що покривають ґрунт: пілеї, фітонії.

Зовсім інший вигляд матиме флораріум, що відтворює напівпустельний чи гористий ландшафт. Для нього підійдуть сукулентні рослини: різні види кактусів, красула, молочай, стапелія, седум, пахіритум, сансев'єра. Субстрат має містити велику кількість дернового ґрунту й піску. Не слід забувати, що всі сукуленти потребують дуже гарного освітлення й особливого режиму поливу.

ПОРАДИ ЩОДО ВЛАШТУВАННЯ ФЛОРАРІУМА

Відразу після створення флораріума не потрібно заливати рослини водою, а слід обережно обприскувати їх теплою м'якою водою.

Азотні добрива вносять дозовано та обмежено — вони стимулюють ріст.

Оголені пагони й ті, що втратили декоративність, підрізають, сухе листя видаляють.

Ті екземпляри, що переросли, варто замінити на нові, дрібніші.

Якщо не має можливості придбати акваріум, можна влаштувати мікросад у будь-якій іншій скляній ємності. Для цього згодяться звичайні й незвичайні за формою банки тощо (мал. 16).

Мал. 16. Фітофрагмент «Тропічний ліс»

Це — «зелені пірамідки» з ампельних рослин — традесканції, хелскіне, ампельні сорти бегонії, дзвоник ампельний, сеткреазія, каменеломка, хлорофітум. Добре використати в «зеленій пірамідці» і сциндапус.

Спочатку вирощують кілька живців у найменшому горщику. Коли вони виростуть і звисатимуть через край, горщик ставлять

Куточок природи в дитячому саді

на інший — більшого діаметра, заповнений землею. Щойно довгі пагони укоріняться, ставлять ще один горщик із землею.

Оригінальна опора — мохова палиця для витких рослин. Мох прикріплюють ниткою. А сама палиця має отвори. Воду заливають зверху й через отвори вона змочує мох. У нижній частині отворів немає.

Композиція з декоративно-листяних рослин

Спочатку рослину знизу підв'язують широкою смужкою тканини, щоб не пошкодити стебла. Коли вона звикне до опори й почне сама «рухатися» вгору, можна стебло не укріплювати.

На опорі гармонійний вигляд мають плющ звичайний, плющ восковий, ройцисус — кімнатний виноград; антарктичний і різноколірний, ромболистий, аспарагус, пасифлора, бугенвілія, сингоніум.

Більшість витких рослин не можна вирощувати як ампельні — зі звислими, пониклими стеблами. Щойно пагони витких рослин спрямовуються донизу, вони перестають рости.

Розташовуючи молоді пагони на опорі, слід уважно стежити за тим, щоб кожний новий виток не був розміщений нижче за попередній. Винятком можуть бути *Мал. Композиція з декоративно-хойї (мал. 17).*

17.

листяних рослин

Кімнатні рослини

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КІМНАТНИМИ РОСЛИНАМИ

Під час ознайомлення дітей із кімнатними рослинами можна користуватися певними позначками. Наприклад, відзначаючи потребу рослини в поливанні, можна використати малюнок ліечки з певним рівнем води: для вологолюбивих рослин у лійці має бути багато води, а для невибагливих до поливання — мало (*мал. 18*).

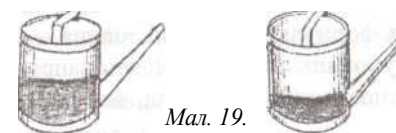
Мал. 18. Позначки, що означають потребу рослини в поливанні

Розтавивши такі позначки біля кількох горщиків, можна провести аналіз і з'ясувати, що рослини потребують різної кількості вологи. Варто зробити позначення різноколірними: вибрати за домовленістю з дітьми кольори для позначення поливання рослин спочатку взимку, а потім і влітку.

Об'єм води в «зимовій» лієчці має бути менший, ніж у «літній». Це допоможе закріпити знання про те, що рослини в різні пори року потребують різної кількості води.

Можна домовитися з дітьми про колір лієчки для рослини, що рясно цвіте, бо поливати її треба часто.

За допомогою позначки «сонечко» діти швидше запам'ятають потреби кімнатних рослин в освітленні (*мал. 19*).

Мал. 19.
Позначка
«Сонечко»

Позначки можна робити окремо для кожної характеристики будь-якої рослини, а можна їх виготовити спільними.

Наприклад, через певний час роботи з позначками горщик із пеларгонією матиме таку табличку.

Такі схеми-позначки доцільно використовувати під час організації

О		I ³⁰
		£18

Куточок природи в дитячому садку

доручень та чергування в куточку природи. Вони допоможуть дітям легше орієнтуватися в різних потребах кімнатних рослин.

Позначки — це той вид наочності, який посилить інтерес до кімнатних рослин і закріпить знання про них.

Роботу з реалістичними позначками можна проводити вибірково в молодшій групі, частіше в середній і регулярно в старшій. Зі старшими дошкільниками можна перейти на умовні позначення, символи.

Особливості розвитку мислення дітей цього віку: вміння абстрагувати, можливість формувати системні знання — створюють умови для використання умовних позначок. Можна запропонувати малюкам самим придумати позначки, наприклад, для рослини, яка потребує обприскування.

Кількість позначок, їхній вигляд можуть бути різні. Це залежить від сформованості знань дітей про кімнатні рослини, їхнього інтересу до спостереження й догляду за ними.

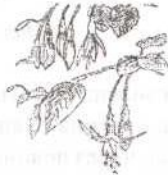
У старшому дошкільному віці можна використати такі умовні позначки:

- сонцелюбива рослина;
- ◐ світлолюбива, але потребує затінення;
- тіневитривала рослина. Рідкий полив;
- ⊗ помірний полив, має стан спокою;
- ∞ помірний полив;
- ⊖ вологість повітря, вимога до обприскування;
- ⊕ пухкий поживний ґрунт;
- ⊖ важкий ґрунт.

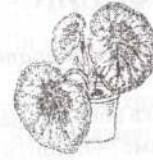
Характеристики рослин відповідно до позначок

Амариліс (гіпеаструм)

Фуксія

Бегонія

Сенполія

На картках чітко видно, що деякі рослини мають однакові вимоги до догляду. Діти навчаються аналізувати, узагальнювати, робити висновки, порівнювати.

Такі картки можна використовувати під час бесід про кімнатні рослини в дидактичних іграх.

БАНК ІДЕЙ КІМНАТНИХ РОСЛИН

Мандрусмо доріжками-стежками до джерел доброти разом із кімнатними рослинами:

- Чи маєте ви улюблену кімнатну рослину? Яка вона? Намалюйте її.
- Чи є кімнатні рослини у вас удома? Які саме? Опишіть їх.
- Як ви доглядаєте вдома за кімнатними рослинами?
- Де ви бачили кімнатні рослини? (У поліклініці, магазині, на пошті.)
- Для чого люди вирощують кімнатні рослини? Яку користь вони приносять?
- Для чого удома потрібні рослини? Що вони дають?
- Якби вам захотілося заповнити підвіконня в себе вдома кімнатними рослинами, яка рослина з'явиться першою? Чому?
- Чи буваєте ви з батьками у квітковому магазині? На які рослини там звертаєте увагу? Знайдіть цю рослину на листівці (чи в альбомі).
- Які кімнатні рослини здаються дуже скромними на вигляд?
- Чи лише рослини, які цвітуть, приваблюють?
- Чи є гарні кімнатні рослини, що не цвітуть? (Розглянути рослини на листівках, в альбомі, куточку природи.)
- Що зміниться в доквіллі, якщо зникнуть кімнатні рослини в дитячому садку, удома?
- Чому бальзамін називають «Ванькою»?
- Навіщо кактусу колючки?
- Чому герань духмяна?
- Чому бегонія завжди цвіте?
- Намалюйте килимову доріжку з листочків плюща.
- Чи хворіють кімнатні рослини?
- Чи потрібні лікарі кімнатним рослинам?
- Чи можна робити рослині операції? Які саме?
- Чи залежить самопочуття рослини від горщика, у якому вона росте?
- Що потрібно робити, коли рослині стає тісно в горщику?
- Що потрібно, щоб стати добрим лікарем для рослини?
- Чи доводилося вам коли-небудь лікувати рослину?
- Пригадайте, коли алое (столітник) допомагав вамвилікуватися.
- Чи можуть рослини сумувати за своєю батьківщиною? Чому це може трапитися?
- Чи можна розмовляти з рослиною?

- Як ви вважаєте, чи розуміють рослини людину?
- Чи може рослина змінити настрій людини?
- Чи був у вашому житті момент, коли рослина змінила настрої? Намалюйте усміхнену квітку.
- Як ви вважаєте, чи страждають рослини від розлуки з вами?
- Чи можуть вони зів'янути від туги за своїм господарем?
- Чи можна робити подарунки кімнатним рослинам? Які подарунки і яким рослинам зробили би ви?

НЕСКЛАДНІ ДОСЛІДИ З КІМНАТНИМИ РОСЛИНАМИ

Чому кімнатні рослини не слід поливати кип'яченою водою?

Дослід 1

Візьміть скляну банку, наберіть звичайної холодної води з крана. Поставте банку з водою на підвіконня. Разом із дітьми розгляньте її стінки. Запитайте в дітей, що вони бачать на стінках. Там нічого немає. Залиште банку на 1—2 дні. Щойно з'являться перші бульбашки, покажіть їх дітям. Що це за бульбашки? Звідки вони взялися? Спостерігайте за збільшенням повітряних бульбашок.

Дослід 2

Візьміть чайник (ідеальний варіант — прозорий термічний або скляний), наповніть водою і почніть нагрівати. Обов'язково стежте за безпекою дітей! Щойно вода почне закипати, зверніть увагу на появу бульбашок, їх величину, кількість. Звідки ці бульбашки беруться? Поміркуйте разом, чому гаряча вода виштовхує повітря? Через певний час покажіть дітям, що повітряних бульбашок майже немає, усе повітря з води вийшло.

Ці два досліді слід проводити неодноразово. Після всього варто запитати в дітей: якою водою — сирою чи перевареною — краще поливати кімнатні рослини?

Варто нагадати, що рослини найкраще поливати водою кімнатної температури, обов'язково відстояною.

СКЛАДАЙМО КАЗКИ ПРО КІМНАТНІ РОСЛИНИ

Кімнатні рослини... Скільки пов'язано з ними цікавих легенд, різних переказів та оповідань. Існують і відповідні казки. Вони то веселі, то сумні, то поетичні, то прозово-історичні. Ці казки допомагають зрозуміти прекрасний світ квітів, почуватися щасливими, лікують не лише душу, а й тіло.

Жоден народ не знав початку своїм казкам і не повинно їм бути кінця.

Казки! Це такий необмежений, цікавий, яскравий світ, це джерело пізнання реальності, у якій живе дитина. Осягаючи довкілля, дошкільнята наділяють світ природи і, зокрема, світ кімнатних рослин духовними рисами. На межі між реальним світом кімнатних рослин і казкою закладаються правильні ціннісні орієнтації, уточнюються та узагальнюються моральні судження й уявлення.

Складання казок допомагає розкрити поняття добра і зла у творчій діяльності самих дітей. У своїх казках діти переживають хід подій, діють в уявній ситуації, відчувають хвилювання, радість, смуток. Казки допомагають виховувати етичні уявлення, домагатися гармонійних стосунків із навколишнім світом.

Діти можуть у казках не лише бачити й відчувати довкілля, а й озвучувати свої почуття, висловлювати свої думки. Це безмежне поле для розвитку мовлення.

Вибирайте будь-яку тему для казки й успіхів вам!

Наприклад, складіть казку про кімнатні рослини з вашого підвіконня.

Чи вміють кімнатні рослини усміхатися, хвилюватися, тривожитися? У якій ситуації це могло б відбуватися?

Чи є серед рослин хвальки й забіяки? Назвіть їх. Які ситуації у стосунках між ними можуть виникнути? Складіть про них добру казку.

А ще складіть казку, як рослини допомагають одна одній або сперечаються між собою. Чи треба сперечатися хто найкращий? Чому?

Чи може кімнатна рослина бути лікарем? Складіть казку, як ваша рослина стала лікарем.

Як кімнатні рослини захищають людину від комарів? Складіть казку про те, як кімнатні рослини мух і комарів з кімнати повиганяли.

Чи можна влаштувати день народження для традесканції? Складіть казку про такий день народження і подарунки для рослини.

А чому не влаштувати день народження бегонії, фікуса тощо?

Чи почувуються люди щасливішими в присутності кімнатних рослин? Чому? Придумайте історію про таку ситуацію.

Чи можуть страждати рослини від розлуки одна з одною? Чи можна скласти казку про те, як дві рослини розлучили? Одну з них подарували, а вони так товаришували...

Якби вам запропонували один день побути кімнатною рослиною, якою б із них ви хотіли бути? Чому? Розкажіть про цей день.

Розкажіть про те, як подорожували з кімнатними рослинами, як ходили до них у гості.

Підтримуйте найменше прагнення дітей складати казки. Навіть коротесенька казочка — це, можливо, авторська робота майбутнього казкаря.

Пропонуємо добірку авторських казок, складених майбутніми вихователями.

Був спокійний теплий вечір. Заходило сонечко. Своїми променями воно світило на велике підвіконня, де росло багато кімнатних рослин. Сонечко приголубило кожний листочок, кожну квіточку й побажало всім доброї ночі. Господинею цього дивовижного садочка була Катруся. Дівчинка дуже любила доглядати за квітами. Це було її захоплення. Яку б квітку вона не посадила, яке б зернятко не посіяла, усе проростало й ніколи не гинуло. Усі вихованці з підвіконня любили Катрусю й щодня її чекали.

У ту чарівну ніч на підвіконні почулися чийсь голоси. Це говорили квіти. А розмовляли вони завжди. Навіть зараз, якщо прислухатися, то можна почути, як вони шепечуться. Тієї ночі Катруся довго не могла заснути й почула, як сперечалися між собою дві рослини. Це були герань і лілія амазонська.

— Невже ти вважася, що немає кращої від тебе? — говорила одна з них.

— Звичайно! Хіба ти сама цього не бачиш?

— Можна бути красивою, та не варто бути надто гордою, пихатою, зухвалою.

— Чого ж я зухвала та пихата? Я просто знаю ціну своїй красі. Ти придивися до мене, яка я вродлива. Листячко моє яскраво-зелене, кругленьке, пухнасте. Стебло струнке. А про квіти й говорити не треба: вони рожеві і їх так багато в суцвітті. Чи є ще хтось такий досконалий, як я? Я — герань!

— Подивися навколо і подумай трішки. Хіба лиш твоєю красою світ писаний? І чого була би варта твоя краса, якби про тебе не піклувалася наша Катруся?

— Я можу й без неї обійтися. Вона іноді залишає мене на спекотному осонні. Хіба вона не знає, що сонячне проміння обпалює моє листя і псує красу?

Почула Катруся герань і втрутилася в розмову рослин:

— Пробач мені, геране. Ти новенька рослина в нашому саду, тож я не знала, що тобі так боляче робить сонечко. Я обов'язково це запам'ятаю. Ти справді гарна й багато радості приносиш людям. Але подивися навколо. З тобою розмовляє така приваблива рослина. Їм'я її — лілія амазонська. Як вона прикрашає наш садок! У лілії амазонської велике блискуче темно-зелене листя. На жаль, зараз квітки в неї немає. Але прийде час — і з'явиться чудова біла квітка. І має вона такий чарівний аромат, що паморочаться голови в багатьох рослин.

Поглянула герань на лілію — і розтануло її жорстоке холодне серце. Потоваришували рослини. Відтоді дуже часто гордовиту герань захищало від спекотного сонця листя доброзичливої лілії амазонської.

Н. Сідловська

На підвіконні у кімнаті
Дві квітки в горщиках жили,
На спогади й думки багаті,
Доволі дружненько росли.

Одна з Далекого зі Сходу,
А друга родом з Африки:
Аспідистра — японського роду,
А Сансев'єра з тропіків.

Одного разу Сансев'єра
Побачила крізь скло вікна,
Як перший сніг падає з неба,
І здивувалася вона.

Скажи, о любя Аспідистро,
Що це за дивная краса?
Що за перлинове намисто
Тут розсипають небеса?

О, моя мила Сансев'єро,
Хіба ж не знаєте самі?
Це снігом укриває небо
Простори рідної землі.

Снігом? А що таке цей сніг?
Я вперше чую слово це!
Який на смак він і на дотик?
Для мене так це дивно все!

Невже, кохана Сансев'єро,
У ваших рідних тропіках
Ніколи не буває снігу?
— Ні, не буває.

— Як це так?
Можє, ви скажете мені,
Що там нема землі і неба,
Розливу річок навесні,
Нема веселок, не ростуть дерева?

— Ні-ні! Це є. Але ж не сніг.
— Напевно, ви вже все забули.
Чи маленькою були, коли
Вас принесли за цей поріг?

Не насміхайтесь ви з мене.
Як можна не запам'ятать
Таку красу, дарунок неба?
Очей не можна відірвать!

Забути сніг! Так це все рівно,
Що корені забудь свої!
Погляньте, як він зникає дивно,
Торкаючись землі.

Погляньте, як кружля в повітрі!
Який наповнений танок!

*О Сансев'єро, в цілім світі
Є так багато загадок.*

*Колись я розкажу про холод,
Про візеруночки на склі,
Про сон зимовий на землі...
А це вже буде дуже скоро.*

*Ось так на білім підвіконні
Квіти дивились у вікно.
Одна з журбою, з якимось болем,
А друга зачаровано.*

Г. Бован

Любій онучці. Бабуся

Маленька Наталочка любила кімнатні рослини. Вона залюбки доглядала за ними й знала характер кожної. Щоранку вона приходила до них: комусь земельку розпушити, когось напоїти джерельною водою, комусь зняти хворий листочок, а може, поближче присунути до сонечка. І квіти віддячували дівчинці гарним цвітом, блискучим листячком, яскравими кольорами.

Одного разу Наталочка не прийшла до своїх улюбленців. Не було її і наступного дня. Квіти занепокоїлися. Що могло статися? Яка біда прийшла? Дізналися вони з розмови дорослих, що захворіла дівчинка, і стали розмірковувати, як допомогти своїй господині.

Алое сказав, що він віддасть хворій дівчинці свій найкращий листочок. У ньому так багато цілющих речовин. Хай Наталочка положе горлечко — і хвороба відступить.

Хлорофітум додав, що він очистить повітря в кімнаті, бо цю роботу він виконує дуже добре. А для Наталочки він старатиметься щосили.

Цикламен вирішив подарувати хворій дівчинці найдорожче, що він має — свою бульбу. З неї можна зробити ліки від нежитю.

Лілія амазонська, яка щойно розцвіла, запропонувала аромат своїх квітів. Якщо вдихнути цей ніжний запах, то здоров'я обов'язково покращиться.

І почувся тихесенький голосок: «Я теж хочу допомогти цій дівчинці, але не знаю як». Усі рослини дружно вирішили, що фіалочка даруватиме Наталочці свою красу й привабливість.

Так і сталося, як вирішили рослини: кожен допоміг дівчинці. Одужала Наталочка.

Як добре, що ми можемо допомогти одне одному.

І в цьому велика сила.

Бувають у житті різні дива...

Ось яка загадкова пригода трапилася зі мною в Новорічну ніч. Матуся приготувала для мене подарунок і поставила великий пакунок на столику в куточку. Я не могла дочекатися ранку. Тихесенько підійшла до пакунка й розгорнула його. Переді мною був горщик із привабливою квіткою — цикламеном.

Я так зраділа подарунку й замилювалася квіткою, що одразу не могла збагнути, звідки почувся цей голосок:

— Зі святом тебе, Світланко!

Я здивувалася, зрозумівши, що це говорить цикламен, а він вів далі:

— Не дивуйся, що я вмю говорити, бо ще й не такі дива трапляються чарівної Новорічної ночі. У цей час квітка може стати людиною, а людина побувати квіткою.

Я запитала у квітки, звідки вона прийшла в наші краї.

— Батьківщина моя — теплі краї Європи. А твоя матуся купила мене у квітковому магазині й дуже довго вибирала серед інших рослин: моїх сестричок і братиків — цикламенів, серед моїх друзів — фіалочок, пуансетій, кактусів. Матусенька твоя з такою любов'ю розглядала всіх нас, її так хотілося принести радість тобі, своїй доньці, що великим цастям було комусь із нас опинитись у вашому домі.

Я запитала в цикламена:

— Чи хотів би ти, щоб у цю ніч трапилося диво?

— Так. Дуже хотів би. У магазині на полиці я залишив свою подружку, тендітну фіалочку. Серед усіх квітів вона найменшою, беззахисною. Ми часто розмовляли з нею про все на світі. Між нами не було таємниць. Щодня вранці, коли я бачив чарівну фіалочку, то дуже радів. Ми разом крізь вікно бачили дуже багато цікавого: як велика берізка захищала від вітру свою донечку, два великі дерева переплелися віттям, ніби закохані чекають приходу весни, як сходить і заходить ласкаве сонечко. Я дуже хотів би привітати фіалочку і сказати, що пам'ятаю її, не забуваю її голубі очі.

Рано-вранці я щиро подякувала матері за подарунок. Вона розповіла мені, як слід доглядати за цикламеном. Ми разом полили рослину, помили її листя, обережно розпушили землю, щоб їй легше було дихати.

Я розповіла матері про нічну розмову. Тож ми разом пішли у квітковий магазин. Я одразу побачила ту фіалку, про яку розповідав цикламен. Вона й справді була дуже маленька — лише кілька бутонів піднімалося над розеточкою листя. Ми купили фіалку й принесли додому. Як зрадів цикламен своїй подружці! Ніжний аромат його квітів заповнив усю кімнату.

Уранці фіалочка зацвіла голубими квітами. І звідки цикламен знав про колір її очей? Адже він ніколи не бачив цвіту фіалки! Може, то було кохання? Як ти вважаєш?

С. Хамлик

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ КІМНАТНИМИ РОСЛИНАМИ

Діти 4-го року життя повинні знати назви двох-трьох рослин, називати їхні частини: квітка, листок. Уміти розповідати про рослини, визначаючи характерні ознаки квіток (одна чи кілька, їхній колір, запах), листя (велике чи маленьке, широке чи вузьке, його колір). Знаходити в групі рослин однакові. Знати, що за рослинами треба доглядати — поливати, протирати листя.

Діти мають уміти поливати рослини під керівництвом вихователя, правильно тримати лійку, лити воду обережно та охайно, протирати широке цупке листя вологою ганчіркою.

Як дітей цього навчити? У молодшому дошкільному віці вихователь у присутності дітей оглядає рослини, поливає їх, миє піддон.

Привертає увагу дітей до своєї роботи, а іноді просить допомоги: потримати лійку, принести ганчірку тощо. Слід усіляко спонукати дітей брати участь у догляді за рослинами: дати лічки, пояснити, як слід правильно поливати (не піднімати високо носик лійки, воду лити обережно). Спочатку можна навіть тримати руку дитини з лійкою. Поступово вихователь залучає всіх дітей до поливання. Краще навчати малюків робити це на рослинах, які потребують рясного поливу (герань, бальзамін). Доручати таку роботу варто одночасно кільком дітям. Працювати вони мають разом із вихователем. Варто стимулювати старанність дітей, підтримувати їхній інтерес до догляду за рослинами.

Уже на цьому етапі ознайомлення варто залучати малюків не лише до праці в куточку природи, а й до спостережень: розглянути квіти бегонії, визначити їх кількість (одна чи багато), колір, описати листя.

Крім індивідуальних форм роботи, бажано проводити дидактичні ігри, використовуючи живі рослини і їхні зображення: «Знайди таку саму рослину», «Знайди пару», «Великі і маленькі» тощо. У таких іграх вихователь вправляє дітей у називанні кількох рослин, навчає виокремлювати деякі характерні ознаки.

Поступово малюки дізнаються, як правильно доглядати за рослинами. Після цього можна навчати дітей нового для них способу догляду за рослинами — протирання й миття листя. Для цього добирають рослини з цупким шкірястим листям.

КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

Доглядаємо за фікусом Молодша група

Завдання: закріпити знання дітей про кімнатні рослини, зокрема про фікус, різні частини рослини: стебло, листя; навчати мити рослини, протирати листя вологою ганчіркою, поливати рослини з лійки; підтримувати інтерес дітей до кімнатних рослин і бажання доглядати за ними.

Словник: фікус, поливати, протирати.

Обладнання: рослини з цупким шкірястим листям, ганчірочки.

Хід заняття

Вихователь пропонує дітям розглянути фікус. Закріплює з дітьми назву рослини. Пропонує погладити листок, відчутти його на дотик.

Вихователь. Фікус дуже гарний, схожий на дерево, має велике зелене блискуче листя. Як слід доглядати за фікусом та іншими кімнатними рослинами? *(Відповіді дітей.)* Сьогодні ми навчимося мити фікус. *(Показує, як мити листок вологою ганчіркою).* Робити це слід обережно, щоб не пошкодити рослину.

Вихователь показує і коментує всі прийоми. Пропонує помилуватися чистим листочком. Потім діти самостійно мити листочки на рослинах. Вихователь допомагає їм порадою, вказівками, додатковим показом. Відзначає, що всі рослини стали чисті. Дякує дітям за роботу.

Через певний час можна провести подібне заняття повторно, аби закріпити набуті навички. Його можна урізноманітнити, узявши іншу рослину — клівію. Листя в неї довге й іншої форми.

У куточку природи дітям пропонують мити й поливати рослини. Ці види догляду виконують усі малюки по черзі.

Наприкінці року в молодшій групі проводять спеціальне заняття. На ньому узагальнюють та уточнюють знання про деякі рослини й догляд за ними. Для заняття добирають два види рослин, які відрізняються одна від одної, одна з рослин має цвісти.

Врятуємо квітку Молодша група

Завдання: виховувати в дітей співчуття до погіршеного стану бегонії, бажання їй допомогти; закріпити та уточнити знання про зовнішні ознаки кімнатної рослини, ґрунту, значення води для рослини; навчати

відрізняти чисту воду від брудної (мильної, зафарбованої); формувати навички правильного поливу кімнатної рослини; розвивати сенсорні процеси, пам'ять, допитливість; виховувати бажання піклуватися про рослину, інтерес до виконання пошукових дій.

Словник: бегонія, чиста, брудна, ґрунт, лійка, квітка.

Обладнання: столик, дві лійки, три глечики (один — із брудною водою, два — з чистою), пелюстка квітки, вирізана з картону.

Хід заняття

Вихователь. Діти, вранці, коли я зайшла до групової кімнати, то знайшла ось це *(показує паперову пелюстку квітки)*. Що це? *(Відповіді дітей.)* Але це не проста пелюстка, а від квітки. Цікаво, що написала квітка *(вихователь читає)*.

«Любі діти! Як мені подобається жити у вас. Я люблю, коли хлопчики і дівчатка доглядають за мною. Але зараз... я сумую, мені погано, бо опустилися мої пелюстки, зів'яли. Сил рости немає! Допоможіть мені, будь ласка».

— Діти, від кого цей лист? Де знаходяться квіти в нашій кімнаті? *(Відповіді дітей.)* Правильно, квіти знаходяться в куточку природи. Завітаймо до них, усміхнімося, привітаймося. Знайдімо сумну квітку, яка надіслала нам листа.

Вихователь разом із дітьми оглядає квіти й зупиняється біля бегонії. Повторює і закріплює назву квітки.

Вихователь. Яка бегонія: весела чи сумна?

— Чому сумує? *(Пропонує обстежити ґрунт.)*

— Якого кольору ґрунт?

— Який на дотик, сухий чи вологий?

— Чого не вистачає бегонії?

— Чим ми можемо їй допомогти?

Відповіді дітей.

Вихователь. Правильно, діти, квітку потрібно помити чистою водою. *(Звертає увагу на глечики з водою.)* Що в глечиках?

— Чиста чи брудна вода?

— Якою водою поллємо квітку?

Відповіді дітей.

Вихователь. Молодці, ви вибрали для бегонії чисту воду — прозору без запаху. Переллємо її в лійки, а ви поллете бегонію.

Вихователь доручає це зробити двом дітям, а сама обприскує квітку. Нагадує, як правильно поливати: носик лійки приставити

на край горщика й обережно вилити воду. Під час поливу діти промовляють вірш:

Водичко, водичко,
Поливай
І нашої бегонії
Не минай.
Щоб бегонія
Розцвітала.

Проводиться психогімнастика «Ми веселі квіточки».

Вихователь. Діти, вам радісно після гімнастики, тому що ви — чудові діти-квіти. Ви молодці, адже знайшли і сумну бегонію, і вибрали для неї чисту воду, помили та ще й усміхалися до неї.

Примула і фікус

Середня група

Завдання: закріпити знання дітей про кімнатні рослини: їх назву, відмінні особливості зовнішнього вигляду, прийоми догляду за ними; навчити описувати рослини й порівнювати їх між собою; формувати емоційне сприйняття навколишнього світу.

Словник: фікус, примула, великий.

Обладнання: примула, фікус, лійка з водою, волога ганчірка.

Хід заняття

Діти розглядають рослини, розповідають про характерні особливості зовнішнього вигляду рослин, порівнюють їх між собою, висловлюють своє емоційне сприйняття. Потім вихователь уточнює, які прийоми використовують для догляду за цими рослинами.

Слід залучити дітей до поливання, протирання листків фікуса. Наприкінці заняття провести дидактичну гру, у якій закріпити знання про рослини. Наприклад, «Знайди таку саму рослину», «Де сховалася мотрійка?».

Діти 5-го року життя мають знати назви 4—5 рослин, називати їхні частини (стебло, листя, квіти), уміти досить точно й докладно описувати рослини, визначати форму листків (круглі, овальні). Знати ще одну рослину групи — куш.

Вихователь навчає дітей знаходити схожість і відмінність у формі, величині, забарвленні квітів, листя. Формує інтерес і любов до рослин, уміння помічати зміни в їхньому розвитку.

У групі обов'язково мають бути рослини з яскраво вираженою формою куща. Час від часу слід приносити нові рослини, які цвітуть.

Дітей систематично залучають до виконання різних доручень: один мие листя, інший у цей час поливає іншу рослину. Дітям надається самостійність, але й вимоги до якості їхньої роботи підвищуються. Як і раніше, малюки доглядають за рослинами в присутності вихователя, під його контролем і з його допомогою.

Вихователь прагне поєднувати працю дітей зі спостереженнями. Наприклад, пропонує назвати, у якій рослині з'явилося нове листя чи квіти, визначити, яку з рослин треба поливати, а яку ні.

Знайомимося з новою рослиною

Середня група

Завдання: ознайомити дітей з аспідистрою (дружна сімейка); закріпити й доповнити знання про прийоми догляду за рослинами: визначати за зовнішніми ознаками потребу рослини в поливі, а також необхідність протирання листя рослин, горщика, піддона; навчати виконувати роботу в певній послідовності; закріпити назви кімнатних рослин: фікус, клівія, дружна сімейка, назви дій: миття, полив; виховувати інтерес і любов до рослин, бажання доглядати за ними.

Словник: фікус, клівія.

Обладнання: горщики з клівією, фікусом, кілька горщиків із дружною сімейкою, тази з водою, ганчірка, лійки з водою.

Хід заняття

Розглянути з дітьми вже відомі рослини: фікус і клівію. Згадати назви цих рослин. Привернути увагу до нової рослини — аспідистри. Розглянути листя, його величину, форму. На дотик з'ясувати, яку поверхню має листок. Показати, що листочки аспідистри ростуть близько один від одного. Наголосити, що через це рослина і має назву — «дружна сімейка».

Як слід доглядати за цією рослиною? Як можна визначити, що рослину слід полити?

Поставити на стіл два горщики: один политий рясно, а інший ні. Запропонувати дітям помацати землю в горщиках із рослинами. Вона волога чи суха, чи залишається на пальцях, якого кольору? У результаті дослідження діти зрозуміють, що сухий ґрунт — сірого кольору, розсипається, не залишається на пальцях. Вологий ґрунт — темний,

залишається на пальцях. Отже, потребу в поливанні можна визначити і за зовнішнім виглядом, і на дотик.

Розказати дітям, як правильно поливати рослину — лійку приставляти до краю горщика. Діти поливають, звертають увагу на те, що поливати слід обережно, охайно.

Пригадати, як миють рослини. Хтось із дітей покаже цей вид роботи. А потім її виконують інші.

У процесі догляду за рослинами дітей привчають обов'язково після поливу в лійку наливати нову воду й залишати її до наступного дня.

У дидактичних іграх вихователь навчає дітей описувати рослини, порівнювати їх, визначати характерні відмінні ознаки рослин, правильно називати їх.

Бальзамін Середня група

Завдання: ознайомити дітей із новою кімнатною рослиною — бальзаміном, особливостями його зовнішнього вигляду, догляду; закріпити знання про відомі кімнатні рослини та їх назви; навчити описувати рослини за певним планом; підтримувати інтерес до кімнатних рослин; формувати вміння бачити красу й гармонію в природному оточенні.

Обладнання: горщик із бальзаміном.

Хід заняття

Діти розглядають рослини, що стоять на підвіконні чи підставці.

Запитання до дітей

- Що стоїть на підвіконні?
- Яку назву має кожна рослина?
- Якої вона величини?
- Яке в неї листя за формою, величиною, кольором, на дотик?
- Чи є в рослини квіти? Скільки їх?
- Де стоїть фікус?

Запропонувати уважно розглянути рослину. Фікус — рослина досить велика, схожа на дерево, стебло має пряме, високе, листя велике, за формою овальне, темно-зеленого кольору. Запропонувати дітям помацати листок фікуса. Що можна сказати про нього? (*Відповіді дітей.*) Так, листок гладенький, блискучий, міцний, твердий.

Вихователь підсумовує сказане дітьми й пропонує розповісти про будь-яку рослину, що стоїть на столі. Спроби дітей слід усіляко заохочувати. Можна запропонувати малюкам порівняти дві рослини, контрастні за величиною, формою, забарвленням листя та іншими ознаками.

Вихователь показує бальзамін.

Вихователь. Діти, це — бальзамін. Прийшов він до нас із Африки. Помилуймося ним. (*Вихователь пропонує розглянути квіти.*) Чому ця рослина має ще одну назву — «вогник»? (*Відповіді дітей.*) Розгляньте листок, соковите стебло.

Діти описують бальзамін.

Вихователь. Бальзамін добре ростиме на підвіконні, бо там багато світла.

Порівняти бальзамін і «дружну сімейку». Чим вони відрізняються? Чим схожі?

Наприкінці заняття провести дидактичні ігри «Що змінилося?», «Чого не стало?».

На наступних заняттях можна використовувати інші варіанти дидактичних ігор — ігри з малюнками або листівками, на яких зображені відомі дітям кімнатні рослини. Можна запропонувати знайти рослину й поставити біля неї зображення. Знайти в групі дві однакові рослини (ті, що мають квітки, або ті, що не цвітуть).

Дітей слід систематично залучати до догляду й спостережень за кімнатними рослинами.

Увійди в природу другом Середня група

Завдання: розширювати знання дітей про диких і свійських тварин, особливості їхнього зовнішнього вигляду, поведінки; закріплювати вміння імітувати голоси різних тварин; ознайомлювати з кімнатними рослинами, їхніми особливостями, необхідністю догляду за ними; залучати дітей до створення необхідних умов для кімнатних рослин; збагачувати емоційну сферу дитини.

Словник: лікарська рослина, доглядати, мити, обприскувати.

Обладнання: велика рукавичка для казки, іграшки: собачка, мишка, жабка, кошеня, свинка, алое, лійка, обприскувач, паличка для розпушування ґрунту, волога ганчірка.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні я розповім вам одну цікаву казку.

Жив собі дідусь. Одного разу пішов він далеко в ліс, а за ним побіг... Хто побіг? Гавкає, кусає, а в дім не пускає. Хто це? (Відповіді дітей.) Як собачка гавкає, коли зустрічає ворога? А як поводить, коли бачить господаря? (Діти звуконаслідують собачку.) Це лише початок казки. Так дід ішов, ішов, раптом зупинився і каже: «Ой-ой, загубив!»

Що він загубив?

Невеличкі дві хатини,

В них м'які і теплі стіни.

По п'ять братиків малих

Прожила в хатинах тих. (Рукавичка.)

Пішов дідусь із Сірком, так звали собачку, шукати рукавичку.

А тим часом із рукавичкою на галявині почали відбуватися дива. Знайшла рукавичку тваринка сіренька, маленька, а kota з місця стягне. Хто це? (Відповіді дітей.) Побачила мишка рукавичку й дуже зраділа. Як зраділа мишка? (Діти імітують веселий писк мишки.) Це буде мій будиночок — вирішила вона. Спробувала вона залізти в рукавичку, а не може. Обурилася, розсердилася мишка. Як вона це робить? (Імітують сердитий голос тваринки.) Усе ж таки їй вдалося залізти в рукавичку. Та недовго вона була сама. Знайшла рукавичку ще одна тваринка. Яка? Відгадайте.

У воді сидить, та не риба і не рак.

Вистромля булькаті очі і співає: кум-квак. (Жаба.)

Як ви гадаєте, чи зраділа жабка, побачивши хатинку-рукавичку? Яку пісню вона заспівала? Проспіваймо разом веселу пісеньку жабки. Заглянула жабка в рукавичку, а там хтось є. Хто там? Попросила жабка мишку: «Пусти мене в рукавичку». «Не пуцу» — відповіла мишка. Жабка почала просити мишку дуже жалібно. А тепер проспіваймо жалібну пісеньку разом із жабкою. От мишка і впустила жабку в рукавичку. А тим часом галявиною пробігала... Відгадайте: хвостик гачком, носик п'ятчком.

Свинка побачила рукавичку й дуже зраділа. Як вона зраділа? І стала вона просити, щоб пустили її в рукавичку. Попросімо й ми за свинку. Уже втрюх сидять вони в дідовій рукавичці.

А через деякий час до рукавички прибігла ще одна тварина. У неї мордочка вусата, шубка в смужку, часто вмивається, а з водою не знається.

Почало кошеня проситися в рукавичку. Допоможімо йому.

Так у рукавичці зібралось багато тваринок. І було в ній тепло, затишно й весело. (Вихователь пропонує дітям вибрати для звуконаслідування якусь тваринку. Всі одночасно імітують її голос.)

Почув це дідусевий собачка, прибіг на галявину, побачив рукавичку й весело загавкав. Злякалися тваринки й розбіглися з рукавички хто куди.

Коли всі втікали, маленьке пухнасте кошеня зачепилося за гілку й поранило лапку. Подивіться, що це з кошеням? Чому в нього перев'язана лапка? Ой, як у нього лапка болить! Що треба зробити? Як нам полікувати кошеня?

Я знаю такого чарівного лікаря. Хто це такий? Де він?

Діти, зверніть увагу ось на цю рослину. Це наш добрий друг і помічник, який може замінити цілу аптеку. Ця рослина завжди готова прийти нам на допомогу. Називається вона алое або столітник.

Розглядають алое. Вихователь показує, що від кореня може відходити кілька стебел.

Вихователь. Листя алое зелене, товсте, м'ясисте, знизу опукле, а зверху увігнуте (поливає листок водою, звертає увагу, що вода скоується краплинами, а листок залишається сухий). Якщо потерти листок пальцями, то він стане яскравішим, гладеньким. Чому так сталося? Чи потрібен цей наліт рослині? Він оберігає рослину від зайвої вологи.

Для лікування використовують свіжий сік алое. Якщо на руці є поріз, можна розрізати шматочок листка алое й прикласти до ранки, вона швидко загоїться. А тепер прикладемо листочок до лапки кошеняти, щобвилікувати її.

Кімнатні рослини вміють лікувати, але і їм самим теж потрібна допомога людей.

Як зробити так, щоб вони не хворіли? Вони хворіють, коли ми забуваємо їх полити. Подивіться на наші квіти й скажіть, яка з них потребує нашої негайної допомоги. (Напередодні не поливали бальзамін та колеус.) Листочки в них опущені, звисають із горщика. Ми зараз їх поллємо, щоб вони більше не хворіли, ніколи не забуватимемо робити це.

Кімнатні рослини люблять «ходити в перукарню». Чи гарна рослина із засохлим листком? Ні. Зараз ми причепуримо рослину, знімемо сухі листки. Помилуйтеся, якою гарною вона стала.

Ви любите купатися? А рослини? Чи можна купати рослини? Так, їх треба мити, обприскувати, витирати пил із листків. Пил на листках

заважає рослині дихати. (У присутності дітей виконати ці види догляду за рослинами. Розпушити землю в горщику.)

Тепер наші рослини краще ростимуть і прикрашатимуть групу.

Як гарно бути добрим, допомагати тим, хто цього потребує.

У казці тварини були доброзичливими одна до одної і їм було весело навіть у маленькій дідовій рукавичці. І ви сьогодні зробили добру справу — допомогли рослинам, полікували їх.

Діти стали старшими ще на рік

Діти мають знати й називати 6—7 і більше рослин, що знаходяться в групі, їхні частини: бруньки, бутони, коріння, цибулини. Уміти описувати рослини, відзначаючи розташування листя, особливості будови стебла і квітів, розповідати про походження деяких рослин, їхнє життя на батьківщині. Знати про роль світла, тепла, вологі в житті рослин, розуміти, що від правильного догляду залежить стан рослини, а за рослинами потрібно доглядати залежно від пори року (узимку поливати рідше, навесні частіше). Враховувати особливості догляду за деякими рослинами: поливання в піддон цибулинних, користь і шкоду від обприскування. Уміти помічати зміни, що відбуваються з рослинами, і пов'язувати їх із порою року й умовами життя. Знати про лікарські властивості деяких кімнатних рослин, особливості розмноження (живцюванням, «дітками»). Заохочувати створювати найкращі умови для росту й розвитку рослин. Формувати допитливість і спостережливість, інтерес до світу кімнатних рослин.

Старшим дошкільникам розповідають про кімнатні рослини:

- деякі з них мають неясково виражені ознаки подібності й відмінності, наприклад, два види бегонії, герані;
- часто рослини мають різні види стебла: абутилон (кімнатний клен), азалія, колеус, сансев'єра, аспарагуси, плющ;
- вони мають різну форму листка: плющ, монстера, сансев'єра, циперус, аспарагуси, цикламен, амариліс тощо;
- рослини мають різні підземні органи: цибулинки, бульби (зефірантес, гемантус, лілія амазонська, амариліс, кринум, сансев'єра);
- існують лікарські рослини: алое, каланхое, герань;
- цікаві своїм вегетативним розмноженням бріофіллом, хлорофітум, камеломка;
- легко розмножуються живцями традесканція, сеткреазія, бальзамін, бегонія.

Отже, куточок природи старших дошкільників може мати значний видовий склад.

У процесі догляду за рослинами діти мають самостійно виконувати всі операції, бути старанними й охайними, контактуючи з водою чи ґрунтом. Уміти розпушувати землю, обприскувати рослину, знімати сухе листя, розмножувати рослини живцюванням. Знати послідовність виконання робіт і значення кожного прийому.

У старшому дошкільному віці на початку року вводиться чергування в куточку природи. До початку організації чергувань проводять заняття, на якому ознайомлюють із кімнатними рослинами, розглядають особливості догляду за ними.

Увага, контроль, допомога черговим мають бути постійні. Така форма організації праці спочатку може бути складна для дошкільнят. Нові прийоми догляду за кімнатними рослинами не варто показувати одразу на першому занятті, а поступово вводити. Вплив вихователя на процес чергування може бути різноманітний: нагадати про чергування, звернути увагу на якість виконання роботи, на охайність. Не слід спрямовувати дітей лише на виконання роботи, а заохочувати до спостережень, навчати бачити зміни, які відбуваються з рослинами.

Існують різні точки зору щодо добору пар для чергування й кількості днів чергування. Цю проблему вихователі вирішують самостійно. Створюється ситуація, у якій вихователь має можливість впливати на стосунки між дітьми. Поєднуючи в пари «умійок» і «невмійок», діти навчатимуть одне одного. Обов'язково слід відстежувати, як формуються взаємини між дітьми, щоб лідерство було позитивне, особливо коли в парі однакові діти.

Дехто радить призначати дітей на чергування протягом 2—3 днів, щоб набувалися більш стійкі навички й був час для спостережень за змінами, які відбуваються з рослинами. У такому разі наступне чергування для цієї пари дітей назначають пізніше.

Чергування не виключає догляду за кімнатними рослинами. Особливо цінними такі доручення будуть, якщо в групі багато рослин.

У другій половині року чергування стає складнішим. Крім епізодичних, можна використовувати систематичні й довготривалі доручення. Наприклад, після пересаджування чи живцювання рослини можна запропонувати доглядати за нею або ж визначати кількість води залежно від стану рослини тощо.

У цьому віці широко використовують та ускладнюють дидактичні ігри з кімнатними рослинами. Їх проводять в індивідуальній роботі з дітьми й на заняттях. Для занять добирають рослини, що мають

яскраво виражені ознаки схожості чи відмінності (наприклад, два види герані, традесканції), рослини з різними стеблами (фуксія, плющ), різною поверхнею листка (аспідистра, сенполія) тощо. Бажано, щоб на кожному занятті пропонувалася нова, незнайома дітям рослина, найкраще, якщо вона квітнуча. Це підсилить інтерес дітей до гри та роботи.

Чергування в куточку природи

Старша група

Завдання: уточнити й закріпити знання дітей про прийоми догляду за кімнатними рослинами, послідовність виконання роботи, предмети догляду; формувати елементарні трудові навички, уміння працювати разом, планувати роботу й розвивати стосунки одне з одним; виховувати почуття відповідальності за доручену справу і вміння доводити її до кінця, зацікавлення світом кімнатних рослин.

Обладнання: кімнатні рослини, предмети догляду.

Хід роботи

Обговорити з дітьми, як треба доглядати за кімнатними рослинами. Визначити всі види догляду. Як дізнатися, що рослину треба поливати? Якою водою це слід робити? Запропонувати кому-небудь полити рослину. Чи правильно виконується робота? Як треба тримати лійку? Чому? Чому рослину спочатку поливають, а потім миють горщик? Якщо під час поливу забрудниться горщик чи підвіконня, то їх одразу вичищають. Запропонувати дітям полити горщик, протерти піддон, підвіконня.

Що слід зробити тепер? Обов'язково набрати в лійку води. Чому? Вона має нагрітися. Полити трохи води з-під крана на руки дитини, потім полити з лічки з учорашньою водою. Яка вода тепліша? Рослини слід поливати відстояною водою. За день вода в лійці стане тепліша й рослини не хворітимуть від холодної води.

Привернути увагу до обладнання, що знаходиться на столі. Для чого можуть знадобитися ганчірки? Хтось із дітей показує, як протирати пил на листках, а вологою ганчіркою мити листя. Як слід користуватися паличками для розпушування землі? Чому землю біля стебла треба розпушувати не дуже глибоко? Для чого розпушують землю?

Абутилон

Старша група

Завдання: ознайомити дітей із новою кімнатною рослиною — абутилоном (кімнатним кленом), характерними особливостями зовнішнього

вигляду, вимогами рослини до догляду; уточнити й систематизувати знання дітей про кімнатні рослини; закріпити вміння описувати рослини, визначаючи їхні суттєві ознаки.

Словник: витке стебло, шорсткий листок із зубчастим краєм.

Обладнання: герань зональна і пахуча, кімнатний виноград (цисус), примула, папороть, кімнатний клен.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні ми розглянемо деякі кімнатні рослини й поговоримо про них. Як називаються рослини, що стоять на столі? (Діти називають рослини.) А тепер поговоримо про кімнатний виноград.

Запитання до дітей:

— Яка рослина за величиною?

— На що схожа: дерево чи кущ?

— Яке стебло у винограду?

— Як виноград в'ється навколо палиці чи планки. А чим рослина чіпляється за планку? Що допомагає їй триматись на опорі?

Показати, як вусик скручується в спіраль.

Розглянути листок і назвати всі його ознаки: великий, темно-зелений, цупкий, овальної форми, край листка має зубці, поверхня гладенька.

Запропонувати дітям описати рослину.

Розглянути примулу й папороть. Порівняти рослини між собою. Чим вони відрізняються? Листок у примули круглий, на дотик шорсткий, цупкий, з рівними краями. Листок у папороті довгий, тонкий, розрізаний. Чи є щось схоже в цих рослин? (Не мають стовбура, у них однаковий колір листя тощо).

Порівняти дві герані — зональну й пахучу. Наголосити, що ці дві рослини мають одну назву, вони ніби сестрички у великій сім'ї кімнатних рослин, а відрізняються одна від одної зовнішнім виглядом.

Вихователь. Зараз, діти, я покажу зовсім нову для вас рослину (вносить кімнатний клен, повторює назву рослини, побутову й ботанічну). Листок у неї дуже схожий на кленовий.

Показати листок із дерева й порівняти його з листком кімнатної рослини. Розказати дітям про батьківщину рослини, що вона гарно росте на освітленому місці. Запропонувати визначити місце для «новачка»

в груповій кімнаті. Мотивувати, чому саме це місце буде найкраще. Полити рослину й обов'язково наголосити, що в клена багато листя, тому він любить вологу.

Наприкінці заняття пограти в ігри «Відгадай» та «Знайди те, що опишу».

На початку року доцільно пропонувати дітям розглянути та описати прості рослини, а потім — складніші.

Коли діти вчать описувати рослину на занятті, починати опис слід із найпомітнішої частини, наприклад, квітів. А коли вихователь описує рослину під час гри, найбільш характерні ознаки даються насамкінець.

Під час розглядання рослин на занятті й поза ним потрібно, привертаючи увагу до зовнішнього вигляду рослини, підкреслювати її привабливість. Обговорювати з дітьми, які рослини їм подобаються, запропонувати знайти найкращу, намалювати її.

Одне з важливих завдань у цьому віці — закріпити цікавість до кімнатних рослин. Це дасть змогу залучати дошкільнят до складніших видів догляду й тривалих спостережень.

У старшому дошкільньому віці можна пересаджувати рослини та живцювати. Займатися вигонкою цибулинних, переносити з квітника рослини в куточок природи.

Живцювання кімнатних рослин

Старша група

Завдання: закріпити знання дітей про особливості зовнішнього вигляду кімнатних рослин: пеларгонії, колеуса, традесканції, бегонії; розширити знання про умови, необхідні для росту й розвитку рослин, про догляд за ними; розповісти про спосіб розмноження рослин живцями; удосконалювати вміння правильно саджати живці в землю.

Обладнання: для кожної дитини по 2—3 живці кімнатних рослин: пеларгонії, колеуса, традесканції, бегонії, горщик, совок, баночка з водою, паличка, ганчірка для рук.

Хід заняття

Столи накрити клейонкою або поліетиленовою плівкою. На кожному столі — відеця із землею, піском, черепки. У вихователя — горщики з кімнатними рослинами, ніж, горщик для посадки, совок, баночка з водою, живці з добре розвинутою кореневою системою, черепки, відеця із землею та піском. Слід привернути увагу дітей до куточка

з кімнатними рослинами. Пояснити, які рослини ростуть у групі. Назвати їх, продемонструвати.

Вихователь. Чому ці рослини називають кімнатними? Вони прийшли до нас із теплих країв, не можуть рости на вулиці, у саду, тому що їм необхідно багато тепла. Отож люди вирощують їх у кімнатах.

Розглянути рослини з яскраво вираженим стовбуром, гілками, листками — герань, колеус, фуксію тощо.

Вихователь. Рослини можна розмножувати насінням, цибулинками, а можна їх живцювати. Сьогодні ми вчитимемося розмножувати рослини живцями. Живець — це частина стебла з листками. (*Показує дітям живець.*) Як ви вважаєте, чому частинка рослини має назву «живець»? Вона обов'язково житиме, і з неї виросте рослина.

Подивіться, діти, як я зрізатиму живець. Робити це необхідно нижче від цього вузлика на стеблі гострим ножом (лише за допомогою мам чи тата). Біля вузлика швидше утворюються корінці. З живця виросте така сама рослина, як та, з якої взяли живець. Я зрізала цей живець з традесканції, отже, виросте традесканція.

У кожного на столі стоїть баночка з водою, а в ній знаходяться живці. З яких вони рослин?

Щоб посадити живці, слід узяти горщик. На дні горщика є отвір. Щоб стікала зайва вода, але не висипалися земля й пісок, я закрию цей отвір черепком, покладу його випуклим боком догори. На черепок насипаю трохи піску, а потім змішану з піском землю.

— Як ви гадаєте, навіщо змішувати землю з піском? Правильно, щоб до коріння рослин проходило повітря й добре всмоктувалася вода. Насипати потрібно не повний горщик. Після цього вказівним пальцем зробити отвір (дірку) в землі. Ось так. Подивіться уважно. Отвори робимо ближче до краю горщика, щоб 2 або 3 живці зручно розмістилися. Якщо живець один — отвір робимо посередині горщика.

Тепер я беру живець і дуже обережно ставлю в отвір, до першого листочка, до вузлика. А потім трамбую землю навколо живця. Це треба робити обережно, щоб не зашкодити живцям. Аби рослина добре росла, її треба поливати.

Вихователь пропонує дітям повторити послідовність роботи.

Після закінчення роботи вихователь роз'яснює, що горщики найкраще поставити на відстані від вікна. Рослинам потрібне світло, але живці погано переносять яскраве освітлення.

Вихователь. Тепер ми спостерігатимемо за рослинами, поливатимемо їх, обприскуватимемо.

Запам'ятайте кількість листочків у вашої рослини. Коли з'явиться перший новий листочок, це означає, що рослина добре укоренилася й почала рости.

Якщо добре доглядатимете за рослинами, вони зміцніють, підроснуть і ми зможемо прикрасити дитячий садок.

Герань Старша група

Завдання: ознайомити дітей з особливостями зовнішнього виду герані, її вимогами до умов життя, значення в природі і житті людини.

Словник: пелюстка, сімейство, квітконіс, тичинки.

Обладнання: герань, лійка з водою, лупа, малюнки з іншими видами герані.

Хід заняття

Вихователь. Діти, по дивіться, ця квіточка нам усміхається, здогадайтесь за загадкою її назву.

На віконці росте

Круглою шапкою цвіте.

Це — журавлиний ніс,

Нам духи свої приніс.

Розцвіла в таку рань

На нашому вікні... (*герань*).

Правильно, а ще в народі кажуть: «Герань на віконці — здоров'я в корзинці».

Розгляньмо її листя. Воно на довгих черешках, листя має складну форму — рідкоперисте. А через лупу ми побачимо на листочках м'які ворсинки, які захищають рослину. Квіточки яскраво забарвлені в червоний колір, пелюстки мають правильну форму. Плоди схожі на журавлиний дзьоб. Тому в народі герань називають «журавельник». Герань любить затінок, а ось родючі ґрунти й рясний полив — ні. Тому поливатимемо, як підсихатиме ґрунт.

Герань — дуже корисна рослина. Вона чинить антибактеріальну дію і здатна оздоровлювати повітря. Також квітка — гарна прикраса для нашого віконечка.

ПОРАДИ ЩОДО УТРИМАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН ТА ДОГЛЯДУ ЗА НИМИ

Кімнатні рослини — постійні й обов'язкові об'єкти куточка природи. Адже залежно від місця зростання в природі кімнатні рослини потребують різного догляду: ґрунту, поливу, ступеня освітленості тощо.

Поповнюючи куточок природи, варто привернути увагу всіх дітей до нової рослини, назвати її, розглянути разом, розповісти, де ця рослина росте в природі, як за нею доглядати, разом із дітьми визначити її місце в куточку природи.

У *молодшій групі* в куточку природи доцільно розмістити 3—4 кімнатні рослини, хоча в інтер'єрі групової кімнати квітів може бути значно більше. Малюків залучають до догляду за рослинами. Вони виконують доручення дорослого: поливають рослини, обтирають їхні листя вологою ганчіркою.

Отже, добираючи кімнатні рослини для молодшої групи, варто пам'ятати про певні вимоги. У куточку природи слід утримувати рослини, які мають:

- привабливий вигляд — гарно й рясно квітнуть;
- велике, цупке листя, щоб малокам було зручно витирати з нього пил;
- типову будову — стебло, листя, квіти.

З огляду на ці вимоги пропонуємо для наповнення куточка природи в молодшій групі такі рослини:

- красиво квітнуть — бальзамін, герань зональна;
- декоративно листяні — фікус звичайний, аспідистра.

Доцільно мати в куточку природи одну з рослин у двох екземплярах, аби діти навчалися знаходити однакові рослини.

У куточку природи *середньої групи* зазвичай має бути 5—6 рослин. Вимоги до добору рослин куточка природи середньої групи дещо змінюються й доповнюються. Адже діти опановують складніші прийоми порівняння, навчаються знаходити подібне й відмінне в рослинах, узагальнювати об'єкти за певними ознаками. Поглиблюються знання дітей: вони чіткіше розрізняють особливості рослин, ознайомлюються з умовами, необхідними для їхнього життя, опановують нові прийоми підтримки рослин у чистоті:

- обливають із дрібносітчастої лійки або обприскують із пульверизаторів рослини з дрібним листям;
- обтирають вологим пензликом або щіткою листя, що має зазубрини;

- обтирають сухим пензликом опушене листя.

Діти навчаються визначати спосіб догляду залежно від характеру листя: величини, кількості, особливостей поверхні, крихкості тощо.

Отже, слід добирати рослини, які мають:

- листя з різною поверхнею, формою, величиною;
- яскраво забарвлене листя;
- добре виявлену потребу у світлі та воді.

До рослин, які залишаються з молодшої групи, можна додати колеус із групи декоративно листяних і бегонію, що завжди квітне, або кленовидну з групи рослин, що гарно цвітуть.

Основним змістом спостережень дітей *старшої групи* стають ріст і розвиток рослин, зміни, що відбуваються з ними залежно від сезону. Діти мають знати, що рослини потребують світла, вологи, тепла, ґрунтового харчування; різні рослини мають потребу в різній кількості світла та вологи.

У дітей старшого дошкільного віку закріплюють уміння визначати спосіб підтримання рослини в чистоті залежно від характеру листя й стебла.

Отже, основні вимоги до відбору рослин для куточка природи старшої групи дещо змінюються. Зокрема слід утримувати рослини з різними:

- будовою — видозміненим стеблом чи листям;
- листям;
- потребами у світлі й воді;
- строками й періодами вегетації.

У старшій групі діти вже мають знати функції кожної частини рослини, зокрема: кореня, стебла, листя, квітів. Тому в куточку природи слід мати хоч би одну рослину з групи ампельних, і скажімо, традесканцію або плющ, сеткреазію, аспарагус. З рослин, що цвітуть, доцільно утримувати клівію, із цибулинних — амариліс.

Радимо в старшій групі ознайомити дітей із рослинами-лікарями, зокрема алое чи каланхое.

АКВАРІУМ ЯК МОДЕЛЬ ВОДОЙМИ

Цінність акваріума як частинки річки, моря, озера безумовна. Це модель природного середовища. Акваріум може бути частиною куточка природи в кожній групі, окрасою інтер'єру будь-яких приміщень дитячого садка.

Звичайно, що розкрити сповна всі питання про вибір акваріума, його підготовку до заселення й саме заселення, особливості вибору рибок, рослин, мушлей, декоративного оформлення неможливо.

Тому звернемо увагу читача лише на деякі особливості влаштування акваріума.

Догляд за акваріумом

При правильному догляді акваріум завжди радуватиме зеленими заростями і яскравими здоровими рибками. Раз на тиждень акваріум чистять за допомогою сифона — гумового шланга з широким пластмасовим наконечником, через який відсмоктують воду з брудом, що назбирався у верхньому шарі ґрунту. Рослини й риби при цьому залишаються в акваріумі. Під час чищення зливають до 1/3 об'єму брудної води й замінюють її відстоюною водою. Скло акваріума, покрите зеленим наростом водоростей, очищають скребком із лезом.

Під час чищення акваріума упорядковують і рослини: обривають жовте листя, проріджують кущі. Якщо в акваріумі створено біологічну рівновагу, повну заміну води здійснюють не частіше ніж 1—2 рази на 1—2 роки в разі потреби. Під час годування риб уважно стежать, чи немає серед них таких, що неприродно плавають, лежать на дні. Якщо такі є, то їх відразу відсаджують в окрему посудину для лікування, а сачок після цього прополіскують у гарячій воді. Щоб риби не вискочили з акваріума, його слід прикривати склом.

Риб необхідно вчасно і якісно годувати. Залишки сухого корму, не використаного рибами, не можна залишати в акваріумі, бо вода стане каламутна (корм швидко загниває і розкладається, споживаючи кисень).

Постійні мешканці куточка природи — риби

В акваріумі можна утримувати як дрібних представників риб наших прісноводних водойм, так і екзотичних мешканців тропічних водойм,

які характеризуються більшою декоративністю забарвлення, форм. Усіх екзотичних акваріумних риб можна поділити на холодноводних і теплолюбивих. До холодноводних належать золоті рибки і її різновиди — вуалехвіст, комета, телескоп, шубункін, львиноголівка. До теплолюбивих — скалярії, пеони, півники, молінезії та ін. За способом розмноження екзотичних риб поділяють на живородних та ікрометних. До живородних належать гупі, мечоносці, пецилії та молінезії. Серед ікрометних яскравим представником є золота рибка та її різновиди.

У дитячих садках заради безпеки дітей акваріуми не мають водо-підігрівів, компресорів для насичення води киснем. З огляду на це добирають такі види риб, які невибагливі до умов утримання. З живородних риб утримуються гупі. Нині виведено десятки порід цієї риби, які вражають кольором, розмірами й формою плавців.

Серед ікрометних риб у дитячих садках обов'язково слід утримувати золоту рибку.

З родини коропових, крім золотої рибки, можна утримувати кардинала, барбусів (суматранського, червоного). Ці риби добре співіснують між собою та з іншими рибами. Вони гарні сріблясті з поздовжніми синіми смугами.

Цікавими для дитячих садків є лабіринтові риби. Вони дихають не лише розчиненим у воді киснем, а й атмосферним повітрям, яке періодично заковтують ротом, піднімаючись на поверхню води. Найбільш відомі з них макроподи, гурами, півники.

Риби місцевих водойм можуть бути як постійними, так і тимчасовими мешканцями куточка природи. Здебільшого добре приживаються в акваріумі представники родини коропових: золотий і срібний карась, краснопінка, верховодка, пічкур, голец, щипавка, в'юн, за якими можна вести цікаві спостереження.

Годування риб

Годувати акваріумних риб слід різноманітним кормом один-два рази на день так, щоб корм вони з'їдали за 10—20 хв. У живленні риб застосовують живий і сухий корми. Сухий корм — це сушена дафнія, комбінований корм фірми «Тетра». Проте постійно годувати сухим кормом риб не рекомендується. Найбільш поширений живий сухим кормом риб не рекомендується. Найбільш поширений живий корм — трубочник, мотиль і коретра.

Трубочник — представник кільчастих червів, що живе у мулі ставків. Невелику кількість трубочника легко зберігати в холодильнику у банці з водою, яку щодня слід замінювати.

Личинки комарів — мотиль (червоного кольору) і коретру (безбарвну, прозору) — зберігають у холодильнику загорнутими у вологу ганчірку.

Для невеликих риб і мальків найкращий корм — дафнії, циклопи, яких можна зберігати живими у воді лише при постійному продуванні повітрям. При утриманні золотих рибок можна використовувати й інші види кормів: дощових черв'яків, запарену окропом манну крупу (перед годуванням її промивають холодною водою).

АКВАРІУМ. КРОК ЗА КРОКОМ

Вибір акваріума

Що таке акваріум? Це резервуар для води, де розміщують риб і рослини, основний елемент акваріумістики.

Акваріум варто вибирати відповідно до бажання, можливостей і смаку акваріуміста. Однак при цьому слід враховувати, що риби добре живуть і розмножуються лише в такому акваріумі, де для них створені умови, подібні з природними. Деякі види риб певний час можуть жити і в простій трилітровій банці. Великий акваріум завжди краще від маленького, оскільки невеликий акваріум вимагає більшого догляду.

Що менше акваріум, то гірше зростання й зовнішній вигляд риби. Багато видів риб, особливо ікрометні, при утриманні їх у невеликих акваріумах перестають розмножуватися. У маленькому акваріумі також можуть відбуватися різкі зміни температури й хімічного складу води, чого немає в природних водоймах.

Що більше ємність акваріума, то стабільніше в ньому зберігається біологічна рівновага, а отже, його легше підтримувати. Навіть не маючи обігрівача, температура води в такому акваріумі ніколи різко не змінить свої показники.

Практична порада: купуйте відразу великий акваріум. Що означає великий? Принаймні, не менше ніж 100 л.

Якої форми придбати акваріум? Якщо ви маєте намір використовувати свій акваріум для інтер'єру в будинку і власної насолоди, то підійде квадратний або прямокутний.

Не купуйте круглий акваріум, оскільки через його скло ви будете бачити все викривлено, та й риби не дуже затишно почуватимуться.

Також слід враховувати, що для нормальної життєдіяльності риб потрібен розчинний у воді кисень. Він використовується ефективніше, якщо у воді мало отруйного газу (вуглекислого). Підтримувати необхідний для риб газовий баланс у маленькому акваріумі (25—40 л) набагато важче, ніж у великому (понад 100 л).

Слід пам'ятати, що риби для акваріума вибирають з урахуванням його розмірів. Наприклад, якщо обсяг акваріума 10 л, у ньому не варто утримувати телескопів, скалярій або вуалехвостів, оскільки ці риби погано ростимуть і втратять здатність до розмноження, навіть якщо їх надалі пересадити у велику ємність. Такий обсяг акваріума підходить

для утримання та розведення 5—10 пар макроподів, півників, ляліуси або гурами.

Форма й розмір акваріума можуть розрізнятися залежно від їх призначення. Найзручнішими вважаються прямокутні акваріуми, оскільки рибу в них добре видно.

Однак слід враховувати, що для створення сприятливих для риб умов, особливо щодо кисневого режиму, що більше ширина перевищує висоту, то краще. Але це не завжди можливо через брак місця в кімнаті. Якщо ширина акваріума занадто велика, риби в його глибині будуть погано проглядатися.

Установка акваріума

Місце для акваріума слід вибирати на відстані не менше ніж півтора метра від вікон, щоб виключити тривалу дію прямого сонячного освітлення. Воно викликає розмноження в акваріумі мікроскопічних планктонних водоростей зеленого кольору, які затемнюють скло. Вода починає «цвісти», а водні рослини покриваються бахромою водоростевих ниток.

Бажано, щоб акваріум стояв до вікна однією зі своїх бічних сторін під прямим кутом. В іншому разі слід закрити його від прямих сонячних променів.

Зазвичай у житлових приміщеннях акваріуми розміщують у найбільш спокійних місцях, віддалених від опалювальних приладів. За висотою акваріум потрібно розміщувати на рівні очей людини. Однак слід зважати на те, як ви будете дивитися на нього: сидячи чи стоячи.

Поряд з акваріумом обов'язково мають розташовуватися електричні розетки. Бажано на акваріумне устаткування виділити окрему електричну розетку, адже часто він споживає понад кіловат електроенергії.

Розміщувати акваріум слід у доступному й вільному для проходу місці, щоб можна підійти до нього не лише із сачком, а й із каністрою, відром тощо.

Крім цього, під акваріум слід підкласти лист полістиролу завтовшки близько 10—15 мм, аби рівномірно розподілити вагу.

Перед тим як гарно оформити акваріум, під'єднати обладнання, посадити рослини, пустити риб, необхідно його помити. Безкаркасний акваріум зазвичай миють теплою водою з додаванням солі або 5 % розчину оцтової чи соляної кислоти. Каркасний акваріум

ретельно промивають водою кімнатної температури з питною содою або господарським милом. Якщо акваріум зроблений із застосуванням замазки, то спочатку потрібно видалити з каркаса її надлишки, а потім мити.

Після цього необхідно наповнити акваріум водою. Новий акваріум варто наповнити спочатку до половини ємності. А після закінчення доби рівень води в акваріумі збільшувати так, щоб до верхнього краю залишалося 3—5 см. Так досягають поступового тиску на скло акваріума водою, запобігаючи трісканню скла.

Акваріум має постояти заповнений водою протягом доби. За цей час виявляють чи не підтікає він. Потім усю воду з акваріума слід злити. Для цього можна скористатися шлангом або сифоном із відром.

Ну ось ми й підійшли до найцікавішого й довгоочікуваного — запуску акваріума.

Як підготувати акваріум до заселення?

Ця підготовка залежить від того, який саме акваріум ви маєте.

Каркасний акваріум ретельно промивають теплою водою, а потім наповнюють водою кімнатної температури й залишають на 5—10 днів. За цей час воду міняють 2—3 рази, доки не зникне запах фарби з каркасних деталей. Через 10 днів воду зливають і готують акваріум до експлуатації.

Акваріуми з органічного скла та цільноскляні промивають теплою водою. Добре додати при митті ложку солі або 5% оцту. Потім ще раз промивають ємність.

Оформлення

Звичайно, більш важливим слід вважати не зовнішнє, а внутрішнє оформлення акваріума. Від смаку акваріуміста, від почуття міри і вміння відкинути все зайве залежить оформлення внутрішньої частини «водойми»: воно має бути одночасно і гарним, і близьким до природних умов існування риб. Промитий пісок, водні рослини, камінці, корчі — той матеріал, з якого створюється підводний світ. Слід уникати використання гrotів із цементу, різних поробок із черепашок, бо цемент токсичний, отруйний для всіх мешканців водойми, а черепашки збирають на собі багато бруду й обростають водоростями.

Пісок

Бажано використовувати річковий або крупний будівельний пісок, дрібну гальку. На дно спочатку кладуть дрібний пісок (1,5—2,5 мм), а зверху насипають більш крупний (3—4,5 мм). Пісок краще брати більш темний або сірий: на такому тлі риби матимуть яскравіший вигляд. Червоний і жовтий пісок не придатні для використання, бо містять окиси заліза, що шкідливі для тварин і рослин. Промивати пісок слід дуже ретельно, неперервно помішуючи, доки вода не стане цілком прозора.

На дно акваріума пісок укладають не горизонтально, а з нахилом: менший шар до передньої стінки, а більший шар до задньої. Це полегшить догляд і видалення бруду, що накопичується в заглибинах. Шар піску має бути завтовшки 6 см. Акваріум можна утримувати й без ґрунту, а рослини висаджувати в горшечки та лоточки. Ґрунту в лоточках та горшечках цілком досить для створення нормального життя як для самих рослин, так і для риб.

Для розміщення рослин в акваріумі є певні біологічні й естетичні правила. Дрібнолисті висаджують пучками, щоб вони утворювали «гайки». Рослини з довгими або виткими листками розташовують біля бічних стінок, а пишні й масивні кущі з великим листям — у середині акваріума, щоб вони не заважали одне одному. Найкраще брати молоді саджанці: вони легше приживаються, а також беруть активну участь у процесі біологічної обробки води.

Світлолюбиві види висаджують ближче до джерела світла, а менш вимогливі — далі від нього. Перед посадкою в ґрунт рослини готують: дуже довге коріння обрізують ножицями, щоб воно не загиналось; видаляють старе й зіпсоване листя. Потім у ґрунті роблять заглиблення й розправлене коріння присипають піском так, щоб точка росту рослини була поверх ґрунту. Рослини надають акваріуму більш природний і декоративний вигляд. Після посадки рослин акваріум одразу заповнюють водою. Для цього використовують спеціальну воронку з відбивальною тарілочкою внизу або під струмінь (а краще цівку) води можна підставити широку тарілку, руку, кусок фанери, скла, лист цупкого паперу. Якщо вода не хлорована, то акваріум можна заповнювати нею через шланг; попередньо підігрівши її до 18—20 °С.

В акваріум, щойно заповнений водою, не можна відразу запускати рибок, бо повітря, яке розчинене у воді, осідає на стінках посудини

та рослинах у вигляді бульбашок, шкідливе для живих організмів і може призвести до загибелі. Повністю підготовлений акваріум залишають на 5—6 днів, доки рослини не укореняться й не встановиться біологічна рівновага. У цей час відбувається розмноження мікроорганізмів, вода стає мутна. Недосвічені акваріумісти намагаються її замінити. Цього робити не потрібно, оскільки з початком приживання рослин і їх ростом через 5—6 днів каламуть зникне, вода стане прозора. Іноді на поверхні води з'являється біла бактерицидна плівка. Її легко зняти аркушем паперу, який декілька разів слід покласти на поверхню води й кожного разу промивати під проточною водою. Або кожен раз брати новий аркуш паперу. Після цього можна випускати рибок.

РИБКИ

Акваріумні рибки

На нашій планеті є понад 20 000 різних видів риб. Десята їх частина — акваріумні рибки. Тобто риби, яких можна утримувати в домашніх умовах.

Як вибрати акваріумних рибок? Насамперед слід звернути увагу на сумісність певних їх видів. Серед акваріумістів дуже популярні майже всі живородні рибки. Вони гарно уживаються з ікрометними. Тож перш ніж купувати рибок, слід обдумати, чи стануть вони гарними сусідами постійним мешканцям акваріума.

Акваріумні риби передусім — живі істоти. Щоб вони почувалися комфортно й радували, потрібен постійний, якісний догляд і своєчасне очищення акваріума!

Світ акваріумних рибок — дивовижне видовище. Спостерігаючи за ними, ми знімаємо стрес, долаємо гіпертонію і безсоння.

Умови утримання різних видів акваріумних рибок мають бути якомога схожі. Однак забезпечити їх дуже нелегко (адже різні акваріумні риби мають свій характер поведінки, вимоги до харчування тощо). Хижі акваріумні риби й мирні або дуже великі акваріумні риби й маленькі — не найкращі сусіди. Тому їх не слід поміщати в один акваріум.

Головне, щоб акваріумні риби були повністю здоровими. Про це свідчить їхній зовнішній вигляд. Здорові риби, як правило, дуже рухливі. Плавці в них прозорі, а спинні — підняті догори, очі — ясні. Якщо рибки неквапливо рухаються в акваріумі й періодично піднімаються на поверхню — вони хворіють, тож не зможуть вижити після переселення. Варто звертати увагу й на зябра та стан луски. Луска здорової риби — однотонна, гладка, без нальоту.

Рослини й обладнання

Щоб створити справжнє «кімнатне озеро», знадобляться: промитий пісок, галька, камені й корчі. Можна також помістити на дно декоративні кораблі або пластмасового аквалангіста. Однак варто пам'ятати, що внутрішнє оформлення акваріума дуже важливе саме для рибок, тому умови мають бути природні.

Після того як покладено на дно акваріума пісок, можна садити рослини. Розміщати їх потрібно за законами біології. Світлолюбиві рослини — ближче до джерела світла, тіньолюбиві — навпаки. Дрібні

рослини найчастіше висаджують пучками, довгі — з боків акваріума, а найбільші — у центрі.

Акваріумні рослини відіграють значну роль у житті акваріума. Вони забезпечують комфортні умови для життя риб (добре фільтрують воду від бактерій, поглинають шкідливі мінерали, стабілізують жорсткість води, живлять її киснем).

Для акваріума слід купувати молоді рослини й ретельно підготувати їх для висадки. Також варто добре перевірити ґрунт (пісок не має побути дуже дрібний, оскільки його щільний шар перешкоджає аерації). Для остаточного оформлення, можна на дно акваріума покласти декілька великих каменів, а брили мармуру нагадуватимуть про затоплене місто.

Годування

Для підтримання нормальної життєдіяльності риб необхідно якісно годувати. Тож до цієї справи слід ставитися дуже відповідально.

Так, наприклад, маленьких риб (мальків) годувати слід часто. Що старшими вони стають, то менше корму їм потрібно. Для дорослих риб варто розробити систему годування: давати корм щодня в один і той самий час, двічі на день тощо.

Якщо рибок годувати маленькими порціями, але часто, то акваріум довше буде чистий.

Корм має бути різноманітний, оскільки в природних умовах риби мають змогу поїдати безліч продуктів. Тому й у вашій міні-водоймі в рибок має бути вибір.

Для годування мальків найбільш придатні інфузорії, коловертки (з'являються у водоймах навесні, їх спеціально виловлюють турботливі акваріумісти для своїх юних вихованців), тувельки (замінники інфузорій), евглени, артемії, нематоди (представники круглих червів).

Маленьких рибок можна також годувати й штучним замінником, наприклад, жовтком вареного курячого яйця. Його потрібно розтерти з ложкою води з акваріума. Нерідко використовують і сухий яєчний або молочний порошок, проте він дуже швидко забруднює воду. Однак якщо його сипати на поверхню акваріума маленькими порціями, то за кілька годин мальки повністю з'їдять усі шматочки.

Дорослих риб слід годувати мотилем, трубочником, коретрою, великими й середніми дафніями, великими циклопами.

Нині в зоомагазинах продається безліч кормів для риб. Тож не потрібно самостійно займатися пошуком їжі для своїх вихованців.

Усе, що потрібно знати про рибок

Іхтіологія — наука, що вивчає риб, їхній внутрішню і зовнішню будову та процеси життєдіяльності. Риби — це постійні мешканці водного середовища. Їх можна зустріти в джерелі, болоті, підземній річці тощо. Вони — найбільша й найрізноманітніша група хордових (учені виявили близько 20 000 видів). Майже в усіх риб є плавці: парні й непарні. За допомогою хвостового й спинного плавців риби утримують у воді рівновагу. Плавці — це складки шкіри, що сприяють рухові тварини у воді.

Майже всі риби вкриті лускою, яка росте разом із ними. Тож за лусочками можна визначити й вік риби.

У руках живу рибу дуже важко утримати. Адже її тіло покрито слизом, що запобігає зараженню хвороботворними бактеріями та сприяє м'якому ковзанню у воді.

У шкірі всіх риб також існують пігменти, які впливають на забарвлення. Мешканці поверхневих шарів водойми, як правило, мають сіро-сріблясте забарвлення, а яскраві рибки найчастіше виявляються отруйними.

Акваріумні рибки віддавна цікавили японську й китайську інтелігенцію. Саме вони вивели спеціальні акваріумні види золотих рибок, які змогли акліматизуватися й нині населяють природні водойми багатьох країн світу з м'яким кліматом. Китайські і японські акваріумісти виростили також безліч декоративних риб, які вражають химерними формами і яскравим забарвленням: вуалехвости, телескопи, комети та ін.

Хвороби рибок

Акваріумні риби, як і всі живі організми, можуть хворіти. Найчастіше це відбувається через неправильний або недостатній догляд. Наприклад, занадто велика кількість особин в акваріумі (через що їм просто не вистачає місця для нормального індивідуального розвитку), неправильне годування (одноманітність корму, його надлишок або нестача), різке коливання температури, брак кисню, погана освітленість акваріума — причини можуть бути найрізноманітніші. У більшості випадків хвороби легше запобігти, ніж лікувати.

Риба також може бути схильна до впливу інфекцій (збудниками інфекційних захворювань є хвороботворні бактерії, гриби й найчастіше — віруси). Однак від них акваріумні риби хворіють рідше.

Крім безлічі захворювань, пов'язаних із впливом інших організмів, риби можуть хворіти на простуду, авітаміноз, асфіксію тощо.

ПОРАДИ ВИХОВАТЕЛЮ ТА БАТЬКАМ

До джерел природи — разом із дитиною

Природа — органічна складова життя дитини. Завдання вихователя — допомогти дітям збагнути її різноманітність, неповторну красу, тендітність, вразливість, навчити їх придивлятися й прислухатися до природи, прищепити бажання оберігати те, що оточує нас.

Спостереження — це сприйняття об'єктів навколишньої природи. Спостерігаючи, дитина має не просто слухати, а прислухатися, не просто дивитись, а придивлятися.

Велике значення для спостереження має вибір об'єктів. Бажано, щоб вони були знайомі дитині, цікаві для неї, доступні для сприйняття.

Спостерігаючи за акваріумними рибками, слід звернути увагу:

- на рух рибок, як вони роблять повороти, опускаються на дно, що їм у цьому допомагає;
- як рибки беруть корм із поверхні води, збирають його з дна, обривають водорості;
- якому корму надають перевагу — живому чи сухому;
- як поведуться рибки, коли легенько постукати по стінці акваріума;
- як рибки дихають, як відкривають і закривають зяброві кришки.

Подорож до домашніх тварин

Приручаючи тварин, люди ставили практичну мету. Вони одержували надійних сторожів і листонош, постачальників молока і вовни, м'яса і яєць. Але ж людині потрібно не лише їсти, пити й одягатися. Їй потрібна радість і краса. Ось чому поряд із людиною опинилися золоті рибки.

Ти, звичайно, їх бачив і сам знаєш, як важко відвести погляд від борщових і вогненно-червоних, сріблясто-білих і шоколадних, оксамитово-чорних різноманітних строкатих рибок, що плавають у акваріумі або басейні. Дивлячись на золотих рибок, неможливо повірити, що всі вони утворилися від карася. Але це справді так, хоча забарвлення, форма тіла й плавців, різноманітні прикраси золотих рибок дуже вирізняють від простеньких батьків.

Світ золотих рибок надзвичайно різноманітний. Наприклад, комета сама срібляста, а хвіст довгий, нагадує стрічку й може бути яскраво-червоним або лимонно-жовтим. У риб левоголовок тіло вкрито крупними фіолетовими лусочками, спинного плавця немає, інші короткі, а на лобі, жабрах і щоках кудравляться бархатно-червоні нарости. А телескоп?

У нього такі випучені очі, що здається, неначе до голови прикріплено бінокль. Що більші очі й довші хвости, то гарніша рибка.

Нині налічують понад сотню різновидів золотих рибок, не враховуючи кольорових короїв.

І все це розмаїття — справа рук людини. У природі ні телескопи, ні вуалехвіст, ні кольорові корої не зустрічаються.

Мистецтво розведення золотих рибок зародилося 1000 років тому в Китаї. А потім золотих рибок почали розводити в Японії. А вже потім вони були завезені у Європу. Нині золоті рибки підкорили увесь світ!

Золоті рибки потрібні не лише для окраси. Ученим вони допомагають вирішувати важливі й складні питання риболовства — які умови найкраще створити для вирощування рибної молоді в невеликих водоймах. Вивчають їх і фахівці з виведення нових порід тварин. І навіть у створенні нових ліків беруть участь золоті рибки: на них можна перевіряти деякі медикаменти.

Є немало і інших акваріумних рибок. Як і золоті рибки, вони також занесені до списку домашніх тварин.

Н. Пожарицька

Поданий тут матеріал доцільно використати в консультаціях і порадах для батьків, якщо планується влаштування акваріума вдома.

МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МЕШКАНЦЯМИ АКВАРІУМА

Акваріум та його мешканці — об'єкт для проведення спостереження в усіх вікових групах. Запропоновані конспекти занять є лише орієнтовними як за змістом, так і за адресністю певній віковій групі.

Плануючи роботу з дошкільнятами, обов'язково враховуйте інтереси дітей до мешканців акваріума, уміння бачити особливості забарвлення, рухів тощо

КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

Золота рибка та інші Молодша група

Завдання: закріпити знання дітей про те, що риби бувають різні за величиною, забарвленням, формою тіла, будовою плавців; навчати виокремлювати ознаки відмінності й подібності між рибами; спонукати доглядати за рибами, створювати їм кращі умови.

Хід заняття

Зсунути два столи, на кожен стіл поставити банки з рибами, що живуть в акваріумі.

Вихователь. Діти, сьогодні я принесла нову рибку. Чи подобається вона вам? Так, вона дуже гарна, а називається — золота рибка. Ми розглянемо золоту рибку й порівняємо її з карасем.

- Чи схожі ці рибки?
- Чим вони відрізняються одна від одної?
- Чи скрізь луска одного кольору?
- Якої форми тіло в карася?
- А в золотої рибки?
- Які плавці в карася?
- А в золотої рибки?
- Чим вони ще схожі?
- Що спільного є в рибок? (*Розглянути очі, плавці на спині, животі й хвості.*)
- Як пересуваються у воді?
- Які ще рибки живуть у акваріумі?
- Чим годують рибок?
- Скільки корму треба їм давати?

- Як вони їдять?
- Що слід робити, щоб рибкам добре жилося?

Відповіді дітей. Вихователь запускає рибок в акваріум. Діти спостерігають за ними, годують.

Спостереження за рибкою Середня група

Завдання: ознайомити дітей з рибкою кометою; закріпити знання дітей про догляд за рибками; поповнити словник словами: луска, прозора вода.

Обладнання: таз із водою, сачок, мотильниця, живий корм, рибка в банці з водою.

Хід заняття

Вихователь. Діти, у нас в акваріумі живе золота рибка. А сьогодні я принесла іншу рибку, погляньте на неї (*показує рибку в банці*). Щоб ми могли краще розглянути рибку, я пущу її в таз із водою (*діти розглядають рибку*). Її називають кометою.

— Якого кольору в неї очі?

— Як вони розташовані: рибка дивиться прямо перед собою чи інакше?

— Якої величини рот?

— Якої форми тіло в рибки?

— Чим покрите її тіло?

— Якого кольору луска у рибки?

Відповіді дітей.

Вихователь. Вона червона з білими плямами, гарно виблискує. У комети луска такого самого кольору, як і в золотої рибки? (*Відповіді дітей.*)

— Що знаходиться на спині й животі рибки?

— Як плаває рибка?

— Яка вода в акваріумі?

— Як ми доглядаємо за рибками?

Ми добре доглядаємо свою рибку, тому вона весела, швидко плаває. Пропоную до золотої рибки в акваріум пустити комету. Чим ми її зловимо з тазу? Рибка попливла. Акваріум у нас великий, вона буде вільно плавати в ньому. Тепер погодуймо рибок. Їх можна годувати не лише кормом із баночки, але й черв'ячками (*показує*).

Вихователь допомагає дитині виловити рибу сачком.

Діти спостерігають за тим, як рибки їдять.

Нові мешканці акваріума

Старша група

Завдання: познайомити дітей із новими рибками — мечоносцями; виховувати інтерес до рибок й бажання піклуватися про них.

Обладнання: промитий пісок, два тази, відра з відстояною водою, акваріум на 2—3 відра (згори тасьмою на ньому відмітити потрібний рівень води), рослини у двох мисках, камінчики, совочки, кухлі, воронки, дві банки з рибками.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні я принесла вам нових рибок. *(Показує.)* Вони називаються мечоносцями.

Вихователь пропонує дітям розповісти про особливості зовнішнього вигляду рибок.

У разі потреби вихователь допомагає дітям виокремити істотні ознаки зовнішнього вигляду риб: якого кольору в них очі, якої форми плавці тощо. Запитує, чому ці рибки називаються мечоносцями.

Вихователь. У них нижня частина хвостового плавця схожа на меч. Мечоносці живуть у спекотних країнах, у маленьких водоймах із теплою водою. У нас вони живуть в акваріумах. Щоб рибки були здорові й веселі, їм потрібно створити відповідні умови життя в акваріумі. Що потрібно покласти на дно? Що зробити потім? *(Відповіді дітей.)* Кожен по черзі насипатиме на дно акваріума по два совочки піску. *(Діти по черзі насипають пісок в акваріум.)* Де посадимо водорості? *(Показує валіснерію.)* Щоб водорості не загороджували рибок, посадимо до задньої стінки.

А ці низькі рослини куди посадимо? Правильно, у середину. Щоб їх корені не спливали, ми їх придавимо камінчиком. Рослини посаджено, що тепер робитимемо? Як слід наливати воду, щоб вона не розмила пісок? Подивіться: я кладу на пісок два аркуші паперу, обережно кухликом наливаю воду. *(Пропонує дітям долити воду кухликом.)* Наливати воду потрібно до цієї лінії *(показує на лінію на акваріумі)*. У акваріум можна покласти й інші рослини. Щоб в акваріум не потрапив пил, закриємо його склом.

Рибки

Завдання: ознайомити дітей з особливостями різних риб (назви, вигляд, будова тіла, особливості живлення, спосіб пересування тощо); закріпити в словнику назви деяких риб і частин їхнього тіла; виховувати любов до мистецтва.

Обладнання: картки із зображенням риб, пензлі, аркуші паперу, фарби, серветки, стаканчики з водою.

Хід заняття

Вихователь. Діти, ми вже з вами говорили про те, що жива природа, тваринний світ планети Земля дуже багатий і різноманітний. Які істоти мешкають на Землі? *(Відповіді дітей.)* Вони живуть у лісах і полях, у горах і пустелях, поряд із людиною. А сьогодні я хочу вам розповісти про істот, які мешкають у воді і в нашому середовищі, без води, просто не можуть жити. *(Показує ілюстрації риб.)* У водоймах нашого краю водиться багато різних риб. Це — невеликі риби, які живляться комахами та різними черв'ячками — карась, краснопірка. Серед риб, що живуть у наших ставках та ріках, є й хижі, для яких дрібні риби — здобич. Це щука, окунь.

Риба — цінний продукт харчування. Рибу, як й інші природні багатства, людині слід використовувати розумно, щоб не завдати шкоди природі та зберегти її багатство й красу.

Пальчикова гімнастика «Рибки»

Вихователь читає дітям вірш, а діти спочатку зображають пучкою «годування риб», а потім імітують долонями обох рук рухи рибок, що плывуть у різних напрямках.

У ставок Маринка

Сипле хлібні дрібки.

— *А чому це, Грицю,*

Не говорять рибки?

— *Як же їм балакать, —*

Гриць на те сестриці, —

Коли завжди мають

Повен рот водиці! (Є. Бандуренко.)

Вихователь пропонує дітям намалювати рибу напівовалами. Звертає увагу на положення руки й, особливо, на правильність опори кисті.

ЛІТЕРАТУРНА СТОРІНКА

Риби

Є різні риби у воді:

Товсті, тоненькі і худі,

Дрібненькі риби — малюки,

А є й великі — от такі?

Є войовничі — із мечами,

Є з довжелезними хвостами,

Є рибки срібні і золоті,

Є дуже мудрі, є й пусті...

Живуть вони в річках і в морі

І все беруться до розмов.

Але ніколи не говорять,

Немов своїх не знають мов.

Мовчать завжди:

В воді не можна говорити.

То ж риби мовчки мусять жити.

Л. Полтава

Прислів'я та приказки

- Якби люди й риби не відкривали рот, коли не треба, то багато лиха минули б.
- В умілого й долото рибу ловить.
- Щоб рибу їсти, треба в воду лізти.
- Або рибу їсти, або на дно сісти.
- На те щука в морі, щоб карась не дрімав.
- Розійдись море — тріска пливе.
- Риба ще в річці, а він до неї вже петрушку кришить.
- І риби наловив, і ніг не замочив.
- Ми з тобою, як риба з водою.
- Хай вам риба й озеро.
- Ото й горе, що риба в морі.
- Б'ється, як риба об лід.
- В'ється, як в'юн в ополонці.
- Став, як окунь проти води.
- Ой, ти, щука бистра, бери окуня з хвоста!
- Не всі старі щуки карасів хватають.
- Лякали щуку, що в озері її топити будуть.

- Заснула щука, та зуби не сплять.
- Лихо карасеві, коли в шум запливе.
- Лин вилинає, а карася очешуть.
- Окунь із раком не помиряться.
- Риба шукає де глибше, а людина — де краще.
- Ні риба, ні м'ясо.
- Не вчи рибу плавати, а пташку літати.
- Не до жартів рибі, коли її під жабри зачепили.
- Не вся риба, що у воді.
- І риба співала б, коли б голос мала.
- Дешева рибка — погана юшка.
- Без одної рибки не буде борщ рідкий.

Народна метеорологія

- Задовго до настання шторму риба відходить від берегів і за-таюється в глибинах моря.
- Якщо дощ буде з грозою, риби стають дуже неспокійними, часто вистрибують із води. Перед дощем різні комахи опускаються, і риба, вистрибуючи, ловить їх.
- Перед бурею риби зариваються в ґрунт, пісок.
- За добу до грози щука не бере навіть найсмачнішу приманку. Вона ховається в глибоку яму.
- Сом — відомий ледар і лежаль, але перед грозою підіймається з насіджених місць. На глибині йому не вистачає кисню.
- Перед негодою на поверхню підіймаються і плещуть коропи.
- В'юни на гарну погоду спокійно лежать на дні акваріума.
- За добу до початку грози в'юни каламутять воду, випливаючи на поверхню акваріума, і швидко опускаються на дно.
- Якщо акваріумні рибки «риють» пісок — буде хороша погода. Коли вони підіймаються на поверхню — чекай дощу.
- Риба не клеє — чекай дощу.
- Плітка перед дощем покривається густою, слизькою піною.
- Добрий лов риби — буде урожай.
- Якщо перед нерестом щука в спеку добре клеє, а потім різко перестає — буде холодний вітер, негода.
- Короп залягає на дно — до ясної погоди.
- Якщо добре клеє в'юн, то перед дощем, а коли підіймається на поверхню і кружляє — незабаром гроза.
- Зі ставка пахне свіжою рибою — цього дня піде дощ.

- Сплив сом і ганяється за верховодками — до грози й негоди.
- У вересні риба пливе на мілководдя — буде прохолодно.

Гра «Рибалка і риби»

Гравці утворюють коло, усередині стоїть ведучий із мотузкою в руках, на кінці якого прив'язаний мішечок із піском. Тримаючи мотузку за вільний кінець, ведучий крутить його по землі. Намагаючись не торкатись до мотузки, гравці підстрибують, коли вона проходить під ногами. Хто доторкнеться до мотузки, стає на місце ведучого.

Гра «Невід»

Усі діти — «рибки», а двоє — «рибалки».

«Рибалки», узявшись за руки, бігають за «рибками» й намагаються, зімкнувши вільні руки, їх упіймати. Кожна спіймана «рибка» приєднується до «рибалок», утворюється «невід». Ловити «риб» розірваним «неводом» не можна.

Гра закінчується, коли залишається одна «рибка».

Гра «Варена рибка»

Діти, узявшись за руки, швидко обертаються колом, приспівуючи:

Вареної рибки

Скуштували швидко,

Тримайте міцніше,

Щоб ніхто не вийшов.

Як хто увірветься,

Тому не минеться,

Держіть, не пускайте!

Рук не розчіпляйте!

Гуморески

Вудкарі

У затінку над річкою

Де сокори старі

Хвилюються-бентежаться

Хлоп'ята-вудкарі

То візьмуть в руки вудлиця,

То випустять із рук.

— У мене щука клонула!

— А в мене корончук!

Говорять — не вгамуються,

І кожен риби жде.

— А може, як закинемо,

Сомище попаде?

В. Діденко

Хто кого спіймав

Вийшли хлопці-риболовці

З сітьми, з вудками,

А Івасик нахвалявся:

«Я ловлю руками!»

Вийшли хлопці-риболовці

На дубову кладку,

Хоч закинули три вудки,

Та спіймали... жабку.

Лізе з берега у річку

Наш Івась-бувалець,

А його там рак з болота

Як уципне в палець!

А хлоп'ята так сміялись,

Аж місток хитався,

Що ловив Івасик рака,

Та сам же й спіймався...

Так ото й скінчилися лови...

Хлопчики не дбають,

Голіруч ідуть додому,

Голосно співають

Р. Завадовий

Німі риби

— Чому риби німі?

— Спробували б ви, дядьку, порозмовляти під водою.

Вода в акваріумі

Мати донечку питає:
Доню моя мила,
Ти в акваріумі воду
Рибкам замінила?

— А навіщо, — каже доня, —
Так міняти скоро.
Ще ж не випили тієї
Що налила вчора
М. Сингаївський

Карасик

Ліз карасик
Через перелазик
Та у воду —
Плюсь!

Сом і сом

Гнат учора бачив сом,
Що йому піймався сом.
Ну й сомице! Ну і сом!
Ледве сом вмістився в сом.
Гнат на річку біг крізь сом,
Витяг вершuku.
Де ж той сом?
Не схотів ловитись сом,
Бо підгледів Гнатів сом.
В. Сагайдак

Карася — з порося

Випірнай-ко,
рибко,
близько,
розтинай-ко
срібні бризки, —
щоб зловив я
карася,

карася —
з порося!

Г. Бойко

Загадки

Я хижа і зубаста дуже,
В річках нема у мене друзів
З'їм жабку, рибку, муху, жука.
Бо я така й зовуся... (щука).

Крила є — та не літає,
Ніг нема, а не доженеш,
Зуби є — та не порохуєш. (Щука.)

Риба я відома всюди,
Люблять їсти мене люди.
То й ловляться на гачки
Бокастенькі... (окуньки).

По воді я лясь та лясь.
А зовуть мене... (карась).

У мулі він ховається,
В сметані смажиться. (Карась.)

У річці, у ставі, у морі
Живе і не відає горя.
Дзьоба нема та дзьобає з гачків
Мушок, жучків, черв'яків. (Риба.)

У воді живе, без дзьоба, а клює. (Риба.)

Про дівчинку Наталочку й сріблясту рибку

У чудесному глибокому озері жила маленька срібляста рибка.
По тому самому озеру плавав великий білий лебідь із довгою шиєю
і чорним дзьобом. Одного разу зустрів лебідь сріблясту рибку й захотів
її з'їсти. Стала рибка проситися:

— Не їж мене, лебедю, красене білокрилий!
Сказав тоді лебідь:

— Дістань мені черевички, бо лапи мої у воді мерзнуть. Не дістанеш — з'їм.

Швидко попливла рибка по озеру шукати черевички. Скрізь побувала, на дно опускалася, ніде черевичків для лебедя не знайшла.

Підпливла тоді до берега під очерет і заплакала. Почула той плач зелена жабка-скрекотушка й питає:

— Рибко срібляста, чого ти плачеш?

Розповіла рибка жабиці про своє горе.

— Я тобі допоможу, — сказала зелена жабка, — почекай мене тут.

Залишила рибку між очеретами, а сама на берег виплигнула й заквакала:

— Ква-ква-ква!

Почув це горобчик-молодчик і у відповідь зацвірінчав:

— Цвірінь-цвірінь, цвірінь-цвірінь!

Розповіла жабка горобчикові про біду рибки сріблястої. Попросила вона допомогти дістати черевички. Полетів тоді горобчик-молодчик у садок, де гуляла маленька дівчинка Наталочка.

Як дісталась Наталочка, що лебідь рибку хоче з'їсти, — швиденько принесла горобчикові черевички й наказала:

— Лети швидше-швидше, щоб рибку врятувати.

Горобчик-молодчик полетів і віддав черевички зеленій жабиці-скрекотушиці. Жабка плигнула у воду й подала їх рибці сріблястій.

Зраділа рибка, зараз же попливла до лебедя. Черевички ті лебедеві дуже сподобались.

Переказала свою подяку срібляста рибка жабиці-скрекотушиці, жабка — горобчикові-молодчикові, а горобчик — Наталочці.

М. Трублаїні

Казка про золоту рибку

У зграйці маленьких рибок вона була найвеселішою.

— Не запливай далеко, — казала мама. — Там часто гуляє зубаста щука. Вона з'їсть тебе!

Рибка вертіла хвостиком і відповідала:

— А я від зубастої щуки втечу!

— Не визирай з води! — хвилювалася мама. — Тебе схопить качка і з'їсть!

— А мені цікаво на все поглянути! — сміялася рибка.

— Ох, яка ти в мене неслухняна! — зітхала мама.

А рибка насправді була просто цікавою до всього.

О. Іваненко

Запитання до дітей

— Чому хвилювалася мама?

— Якою була маленька рибка?

— Чи справді поведінка рибки була небезпечна для її життя? Чому?

Жива казка

Якось дідусь Микола сказав Сергійкові: «Ходи над річкою тихо, як ходить сонечко, і ти побачиш живу казку...»

І ось Сергійко на зеленому березі. Тихо присідає у траву, пильно придивляється й уважно прислухається.

Раптом у воді щось булькнуло, і над поверхнею, втікаючи, застрибала маленька краснопірка. За нею гнався смугастий окунь, настовбурчивши колючки свого плавця. У цю мить біла лілія підставила рибці зелений листочок, схожий на долоню. Краснопірка вистригнула на нього й замерла, а окунь стрілою промчав мимо.

«Ква-а-ах!» — зітхнула полегшено жабка.

Краснопірка почала підстрибувати на листочку. «Танцює!» — вирішив зелений коник, гойдаючись над водою на тонкій травинці. Він дістав свою жовту скрипочку. «Ті-лі-лїнь, ве-се-лїнь», — зазвучала ніжна пісенька. Почувши її, звідкілясь узялися метушливі пуголовки, жук-водолюб виринув з глибин, навіть жук-вертячка застиг, заслухався...

Стомилася рибка танцювати, чемно вклонилася товариству й пірнула у воду.

Тут і скрипочка затихла. Артистам аплодували прозорокрилі бабки, схожі на вертольоти.

Сергійко теж хотів зааплодувати, але згадав дідусеву пораду ходити над річкою тихо, як ходить сонечко.

Закотивши холоші, хлопчик навипиньки перейшов неглибокою протокою до маленького острівця. Раптом біля куца він побачив видру. Вона щойно вийшла з води.

«Тихо!.. Починається ще одна жива казка», — радісно прошепотів сам до себе Сергійко.

Правду дідусь казав: ходити над річкою треба тихо.

В. Струтинський

АНКЕТИ НА ПЕДАГОГІЧНІ РОЗДУМИ

Аналіз стану куточка природи в дошкільному закладі Інструкція до виконання завдання

1. Складіть перелік об'єктів куточка природи вашої вікової групи.
2. Чи відповідає склад тварин і рослин завданням програми? Чи сприяє їх розв'язанню?
3. З'ясуйте, як розміщення кімнатних рослин і тварин підпорядковано їхнім потребам у світлі, теплі тощо.
4. Визначте, як враховані можливості розміщення дітей під час спостережень і догляду за об'єктами.
5. Яке стандартне й нестандартне обладнання використано в куточку природи певної вікової групи?
6. Які тимчасові мешканці знаходяться поруч із постійними в цій віковій групі?

На основі проведеного аналізу стану куточка природи в дошкільному закладі:

1. Складіть поради та рекомендації щодо наповнення куточка природи рослинами й тваринами.
2. Дайте поради до більш вдалого розміщення наявних об'єктів, особливостей догляду за ними.
3. Доведіть, що запропоновані вами рекомендації допоможуть формувати в дошкільнят системні знання, розвивати пізнавальні інтереси, стимулювати гуманне дбайливе ставлення до живого, збагачувати дітей естетичними враженнями.

Аналіз змісту і структури природного розвивального середовища у молодшій групі Куточок природи в груповій кімнаті

Перелік тварин	Перелік рослин

Аналіз куточка природи

Запитання для аналізу	Оцінка добору рослин і тварин згідно з вимогами до відбору об'єктів для певної вікової групи, доцільності розміщення та умов утримання
Зміст куточка природи	
Відповідність вибору мешканців педагогічним і гігієнічним вимогам (дидактична цінність, типовість рослин і тварин, доступність і нескладність догляду, безпечність для здоров'я дітей тощо)	
Урахування біологічних особливостей рослин і тварин у виборі й розміщенні (задоволення диференційованих потреб у розвитку)	
Урахування вікових можливостей дітей у виборі мешканців куточка природи	
Рекомендації щодо покращення куточка природи	

Залучаючи батьків до взаємодії в ознайомленні з природним довкіллям, можна використати анкети.

Спостерігаємо вдома разом із дитиною за хвилястим папугою

Шановні _____

(ім'я, по батькові батьків)

Декоративні птахи — частина рідної природи, вони добре й швидко звикають до людей. Але потребують до себе бережливого ставлення.

Пропонуємо вам разом із дитиною виконати завдання й принести його в дитячий садок.

- У нас у будинку живе _____
- Птаха звати _____
- Це його портрет (намалювати птаха) _____
- Птах живе в _____
- У його клітці є _____
- Мій птах уміє _____

- Щоб птах добре почувався, потрібно:

(записано зі слів дитини)

- Доглядаючи за своїм птахом, я сам:

(що робить дитина, сама доглядаючи за птахом)

- Мій птах любить _____
- Ці ласкаві слова ми говоримо йому (записати їх і використувати при спілкуванні з птахом): _____
- Як птах потрапив у будинок? _____

Пригадайте з дитиною веселий випадок зі своїм птахом або придумайте розповідь і запишіть її на іншому аркуші.

Оточуйте турботою свого пернатого друга й разом із дитиною спостерігайте за ним.

Вам, батьки

Шановні батьки, просимо вас узяти участь в опитуванні на тему «Чи вміє ваша дитина піклуватися про тварин, рослини?».

Результати опитування допоможуть удосконалити роботу дошкільного навчального закладу із сім'єю з проблеми «Організація екологічної освіти батьків в дошкільному навчальному закладі».

1. Чи утримуєте ви вдома кімнатні рослини, тварини?

- Так;
- ні.

2. Хто доглядає за кімнатними рослинами, тваринами?

- Лише дорослі члени сім'ї;
- особисто;
- дорослі разом із дітьми.

3. Як доглядає за кімнатними рослинами й тваринами ваша дитина?

Рослини:

- обрізка сухого листя;
- розпушення ґрунту;
- поливка;
- миття піддонів.

Тварини:

- підготовка корму;
- годування;
- миття мисочки (годівнички);
- прибирання місця утримання тварин;
- інше _____.

4. Як ви гадаєте, чи вміє ваша дитина піклуватися про кімнатні рослини і тварини?

- Так;
- ні.

5. Яких правил спілкування з рослинами й тваринами дотримуються ваші діти та ви?

Рослини:

- з рослинами, як і з тваринами, слід спілкуватися лагідно й невимушено, вони теж живі істоти;
- звертай увагу на стан рослин; за станом можна з'ясувати, чи потрібна допомога;
- роби рослинам компліменти, добирай приємні слова;
- ідучи в гості до рослин, готуй подарунки (воду, годівнички, шпаківні, стрічки, віршики, пісеньки тощо);
- не поспішай торкатися до незнайомих рослин, серед яких є отруйні й такі, що можуть вколоти, обпикати;
- не поспішай зривати й брати до рота незнайомі плоди, ягоди: порадься з дорослим, чи можна їх вживати;
- не підходь близько до нахилених і трухлявих дерев, бо вони небезпечні.

Тварини:

- незнайому тварину не можна брати до рук, пестити; вона може бути хворою і захищатися: дряпатися, кусатися;
- якщо дуже хочеш потоваришувати з незнайомою твариною, зроби так: спочатку на відстані звернися до неї лагідно та невимушено, а потім попроси дорослого розглянути й спробувати понестити її;
- не підходь зненацька ззаду до тварини, від переляку навіть знайома тварина може вкусити;
- не цілуй тварин, бо на їх писочку багато мікробів, тому, що вони риються в землі, приношуються;
- ніколи не дражни тварин, навіть якщо вважаєш ваші стосунки хорошими; тварини, як люди можуть втратити терпець і природно висловити своє невдоволення — подряпати, вкусити, клонувати;

Куточок природи в дитячому садку

- не турбуй тварин під час вживання їжі, вони не люблять, коли наближаються, нахиляються до них;
- якщо тварина неспокійна, не поспішай брати її до рук.

6. Які інформаційні джерела ви використовуєте для ознайомлення дітей із природою?

- Діафільми;
- відеофільми;
- телепередачі;
- екскурсії;
- прогулянки;
- читання художньої літератури;
- нескладний дослід;
- картини;
- ілюстрації;
- праця;
- інше

7. До якої екологічно-практичної діяльності ви залучаєтесь в дошкільному навчальному закладі?

- Екологічні свята;
- висаджування дерев та кущів;
- догляд за територією;
- природоохоронні акції;
- озеленення групових кімнат;
- висаджування квітів.

8. З якими труднощами стикаєтесь у вихованні відповідного ставлення дітей до рослин і тварин?